

Instytut Europy Środkowej
Institute of Central Europe

IEŚ

2/2022

POLICY
PAPERS

Konrad Pawłowski

Pozycja ustrojowa
prezydenta Republiki Kosowa:
analiza politologiczna
i prawnoustrojowa

Publishing series IEŚ Policy Papers

Number 2/2022

Series editors Beata Surmacz and Tomasz Stępniewski

Konrad Pawłowski

**Pozycja ustrojowa
prezydenta Republiki Kosowa:
analiza politologiczna
i prawnoustrojowa**

Recenzent:

prof. dr hab. Jacek Wojnicki, Katedra Systemów Politycznych UW

Copyright Instytut Europy Środkowej | Institute of Central Europe

ISBN 978-83-66413-75-7

Published and edited

Instytut Europy Środkowej | Institute of Central Europe

ul. Niecała 5

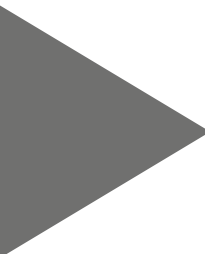
20-080 Lublin

www.ies.lublin.pl

Cover design and typesetting www.targonski.pl

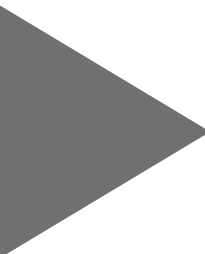
Cover photo © patrice6000 | shutterstock.com

Print www.drukarniaakapit.pl

Spis treści

Wstęp	7
Résumé	11
1. Wybory parlamentarne i prezydenckie w Republice Kosowa w 2021 r.	15
2. Zasady ustrojowe Republiki Kosowa	27
3. Ogólna charakterystyka systemu politycznego Republiki Kosowa	31
4. Prezydent Republiki Kosowa w systemie politycznym państwa	37
5. Wybór prezydenta Republiki Kosowa	43
Wykaz źródeł	57

Wstęp

14 lutego 2021 r. w Kosowie odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne, których zwycięzcą okazał się opozycyjny wówczas Ruch „Samostanowienie!” (*Lëvizja VETËVENDO-SJE!*). Mimo wielkiego sukcesu wyborczego nowa większość parlamentarna pod przewodnictwem lidera Vetëvendosje Albina Kurtiego niemal od razu stanęła przed poważnym wyzwaniem politycznym, związanym z koniecznością wyboru prezydenta państwa przez jednoizbowy parlament, tj. 120-osobowe Zgromadzenie. Wymogi formalnoprawne dotyczące quorum i wielkości poparcia, pozwalającego na elekcję prezydenta przez Zgromadzenie, spowodowały, że wybór głowy państwa tradycyjnie już okazał się skomplikowany i podatny na rywalizację polityczną między głównymi partiami albańskimi. Sytuacja ta oznaczała, że w Kosowie, krótko po wyborach, może dojść do kolejnych przedterminowych wyborów parlamentarnych. 4 kwietnia 2021 r. Vjosa Osmani została jednak wybrana przez Zgromadzenie na urząd prezydenta Kosowa, a groźba organizacji kolejnych wyborów parlamentarnych i kontynuacji przeciągającego

się, wewnętrznego kryzysu politycznego i instytucjonalnego została szczęśliwie zażegnana.

Wydarzenia te – ponownie już – pokazały, że w realiach podzielonej kosowskiej sceny politycznej obowiązujące rozwiązania ustrojowe dotyczące wyboru prezydenta, uzupełnione o kontrowersyjną wykładnię kosowskiego Trybunału Konstytucyjnego, w praktyce są trudne do implementacji i poważnie komplikują wybór głowy państwa. Po raz kolejny stało się również jasne, że procedura wyboru prezydenta Kosowa przez Zgromadzenie jest podatna na grę polityczną między większością parlamentarną a opozycją, która może skutecznie uniemożliwić wybór prezydenta i doprowadzić w ten sposób do przedterminowych wyborów parlamentarnych.

Przedmiotem niniejszej pracy jest analiza pozycji ustrojowej prezydenta Kosowa. W pierwszej części pokazano niedawny kontekst polityczny – studium przypadku (*case study*), które stanowiło inspirację do opracowania niniejszej publikacji. Następnie przedstawione zostały zasady ustrojowe Republiki Kosowa, ogólna charakterystyka kosowskiego systemu politycznego, miejsce prezydenta w systemie politycznym Kosowa oraz zasady wyboru głowy państwa przez Zgromadzenie.

Niniejsza publikacja koncentruje się na zagadnieniu wyboru głowy państwa i analizuje logikę potencjalnej niestabilności systemu politycznego, która *nolens volens* towarzyszy elekcji prezydenta przez jednoizbowy organ parlamentarny. Praktyka kilkunastu lat kosowskiej niepodległości pokazuje bowiem, że istniejące rozwiązania ustrojowe dotyczące wyboru głowy państwa w niezamierzony sposób nabierają charakteru dysfunkcjonalnego – pozostają podatne na ry-

walizację między partiami politycznymi, prowadzą do powtarzających się kryzysów instytucjonalnych i mogą szybko doprowadzić do poważnego przesilenia politycznego w postaci przedterminowych wyborów parlamentarnych.

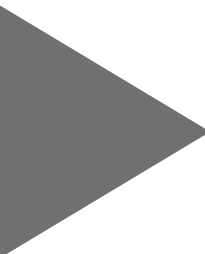
Résumé

- 4 kwietnia 2021 r. Vjosa Osmani została wybrana przez Zgromadzenie na urząd prezydenta Republiki Kosowa. Mimo zdecydowanego zwycięstwa Ruchu „Samostanowienie!” (*Lëvizja VETËVENDOSJE!*) w wyborach parlamentarnych z dnia 14 lutego 2021 r., wymogi formalnoprawne dotyczące kworum i wielkości poparcia, pozwalającego na wybór głowy państwa przez Zgromadzenie, spowodowały, że proces elekcji tradycyjnie już okazał się skomplikowany i podatny na rozgrywki polityczne między głównymi partiami albańskimi.
- Mimo poparcia kandydatury Vjosi Osmani przez większość parlamentarną na czele z Vetëvendosje, jej wybór na urząd głowy państwa okazał się możliwy dzięki udziałowi w głosowaniu deputowanych reprezentujących nieserbkie mniejszości Kosowa, większości posłów opozycyjnej Demokratycznej Ligi Kosowa (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK) oraz dwóch kolejnych posłanek opozycji, które naruszyły dyscyplinę partyjną i wzięły udział w głosowaniu. To konstruktywna postawa części

opozycji – wspieranej w tym zakresie przez zachodnich dyplomatów – spowodowała zatem, że w Kosowie nie doszło do kolejnego przesilenia politycznego i ponownych wyborów parlamentarnych.

- Funkcjonowanie państwowości Kosowa komplikują niektóre rozwiązania ustrojowe, zapisane w konstytucji. W realiach kosowskiego systemu politycznego są one bowiem trudne do implementacji i wykorzystywane w ramach bieżącej walki politycznej. Uwagi te dotyczą *inter alia* wymogów formalnoprawnych, regulujących wybór prezydenta państwa, który komplikuje dodatkowo kontrowersyjna wykładnia prawa zawarta w orzeczeniu kosowskiego Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r.
- W realiach tradycyjnie podzielonej kosowskiej sceny politycznej procedura wyboru prezydenta przez jednoizbowy organ parlamentarny pozostaje daleko skomplikowana i w oczywisty sposób podatna na grę polityczną między większością parlamentarną i opozycją. Co więcej, partie opozycyjne obecne w Zgromadzeniu, kierując się własnymi kalkulacjami politycznymi, mogą skutecznie zablokować proces głosowania lub uniemożliwić wybór prezydenta w trzech turach głosowania, co może doprowadzić do przedterminowych wyborów parlamentarnych.
- Wnioski *de lege ferenda*, zawarte w niniejszej publikacji, sprowadzają się do stwierdzenia, że wybór głowy państwa przez obywateli Kosowa w głosowaniu powszechnym usprawniłby proces wyboru prezydenta i przyczynił się do stabilizacji kosowskiego systemu politycznego. Rozwiązanie to wzmocniłoby także mandat społeczny i pozycję ustrojową prezydenta, uniezależniając go od

partii politycznych. *Last but not least*, jakkolwiek pośredni tryb przeprowadzania wyborów prezydenckich nie jest w Europie rozwiązaniem wyjątkowym, wydaje się jednak, że powszechne i bezpośrednie wybory prezydenckie bardziej odpowiadałyby kulturze politycznej obywateli Kosowa oraz pozycji ustrojowej prezydenta Republiki Kosowa.

1. Wybory parlamentarne i prezydenckie w Republice Kosowa w 2021 r.

1.1. Przedterminowe wybory parlamentarne

1. 14 lutego 2021 r. w Republice Kosowa odbyły się kolejne już – trzecie w ciągu ostatnich pięciu lat – przedterminowe wybory parlamentarne¹. W głosowaniu zdecydowane zwycięstwo odniosła opozycyjna wówczas partia polityczna Ruch „Samostanowienie!” (Lëvizja VETËVENDOSJE!), która uzyskała blisko 50-procentowe poparcie (zob. Tab. 1). Frekwencja wyborcza wyniosła 48,78% i była to największa frekwencja od wyborów parlamentarnych z 2004 r. (49,52%).

2. Wynik głosowania stanowił wielki sukces Vetëvendosje. Partia ta uzyskała rekordową w historii kosowskie-

¹ W ciągu 13 lat od ogłoszenia niepodległości przez władze w Prisztinie, w Kosowie pięć-krotnie organizowano wybory parlamentarne (w 2010 r., 2014 r., 2017 r., 2019 r. i 2021 r.). We wszystkich przypadkach były to wybory przedterminowe, których przeprowadzenie zwykle nie prowadziło do powyborczej stabilizacji sytuacji politycznej. Wybory z 2021 r. były *de facto* trzecimi wyborami parlamentarnymi, jakie miały miejsce w Kosowie w ciągu minionych pięciu lat.

Tab. 1. Wyniki wyborów powszechnych do Zgromadzenia Kosowa z dnia 14 lutego 2021 r. – uzyskany % głosów oraz liczba mandatów poselskich

Vetëvendosje	PDK	LDK	AAK	Lista Serbska	Partie reprezentujące mniejszości nieserbskie
49,95%	16,90%	12,64%	7,07%	5,06%	3,78%
58	19	15	8	10	10

Źródło: Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, KQZ-ja shpalli rezultatet përfundimtare të zgjedhjeve të 14 shkurtit, 04.03.2021, <https://web1.kqz-ks.org/kqz-ja-shpalli-rezultatet-perfundimtare-te-zgjedhjeve-te-14-shkurtit/> [13.05.2022].

go parlamentaryzmu liczbę 438 334 głosów. Oznaczało to również, że w ciągu półtora roku partia Albina Kurtiego – polityka przez lata uznawanego za *enfant terrible* kosowskiej sceny politycznej – podwoiła posiadane poparcie polityczne (w wyborach powszechnych z 2019 r. na Vetëvendosje zagłosowało 221 001 osób). Wyniki te można było uznać za wotum nieufności wobec pozostałych albańskich partii politycznych, od lat sprawujących władzę w Kosowie. Pokazały one bowiem, że Demokratyczna Partia Kosowa (*Partia Demokratike e Kosovës*, PDK), Demokratyczna Liga Kosowa (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK) i Sojusz dla Przyszłości Kosowa (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*, AAK) uzyskały razem mniejsze poparcie niż lista Vetëvendosje².

3. Zwycięstwo wyborcze Vetëvendosje stanowiło konsekwencję narastającego zmęczenia i zniecierpliwienia kosowskiego społeczeństwa przewlekłymi kryzysami po-

² A. Domachowska, K. Pawłowski, *Kosowo: powstanie „drugiego” rządu premiera Albina Kurtiego*, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 360, <https://ies.lublin.pl/komentarze/kosowo-powstanie-drugiego-rzadu-premiera-albina-kurtiego/> [14.05.2022]; K. Pawłowski, *Vetëvendosje ponownie wygrywa wybory parlamentarne w Kosowie*, „Komentarze Instytutu Nauk o Polityce i Administracji” 2021, nr 6, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0318/084654-komentarze-inopia-nr-6-kpawlowski-1.pdf> [14.05.2022].

litycznymi, złą sytuacją ekonomiczną oraz brakiem perspektyw na szybkie zmiany. Skalę zwycięstwa wyborczego Vetëvendosje można było uznać za głos obywatelskiego sprzeciwu wobec działań politycznego establishmentu – swoiste wotum nieufności wobec największych albańskich partii politycznych (przede wszystkim PDK i LDK) przez lata dominujących na scenie politycznej Kosowa, nierzadko też oskarżanych o „zawłaszczenie” instytucji państwa oraz nieefektywność w zakresie implementacji deklarowanych standardów praworządności i demokracji oraz uruchomienia procesów rozwoju gospodarczego państwa i podniesienia standardu życia obywateli³.

4. Sukces wyborczy Vetëvendosje nie był jednak zaskakujący czy przypadkowy. Rosnące na przestrzeni lat poparcie społeczne dla tego ugrupowania potwierdzały wyniki kolejnych wyborów parlamentarnych⁴. Poparcie to powodowało, że Vetëvendosje – powstała w 2005 r. pozaparlamentarna (pozasystemowa) radykalna partia protestu – stopniowo włączyła się w funkcjonowanie instytucji państwa na szczeblu samorządowym oraz centralnym i poszerzyła swoją bazę

³ K. Pawłowski, *Vetëvendosje ponownie...*

⁴ W wyborach parlamentarnych z 2017 r. Vetëvendosje uzyskało drugi wynik wyborczy (27,49% głosów), ale z uwagi na niską zdolność koalicyjną partia ponownie znalazła się w opozycji. W wyborach powszechnych z 2019 r. partia ta zdobyła największe poparcie społeczne (26,27% głosów) i po raz pierwszy weszła w skład koalicji rządowej, na czele której stanął założyciel i wieloletni lider Vetëvendosje, premier Albin Kurti. Zaledwie miesiąc później doszło jednak do uchwalenia wotum nieufności dla koalicyjnego rządu Vetëvendosje i LDK. Wielu kosowskich Albańczyków uznało upadek „pierwszego” gabinetu Kurtiego za kolejny przejaw niedojrzałości kosowskiej klasy politycznej oraz skutek zakulisowych nacisków administracji prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda J. Trumpa, widzącej w osobie premiera Kurtiego przeszkodę do szybkiego zawarcia „historycznego” porozumienia, kończącego spór między Serbią i Kosowem. Zob. A. Domachowska, *Powołanie nowego rządu w Kosowie*, „Komentarze IEŚ” 2020, nr 201, <https://ies.lublin.pl/komentarze/powolanie-nowego-rzadu-w-kosowie/> [13.05.2022].

społeczną, stając się coraz bardziej partią miejskiej inteligencji, świadomej szeregu problemów i niedoskonałości kosowskiej państwowości⁵.

5. O sukcesie wyborczym Vetëvendosje zdecydowała w dużym stopniu zapowiedź szeroko definiowanej reformy państwa. Zmianie na najwyższych szczeblach władzy w Kosowie towarzyszyły rozbudzone nadzieje i oczekiwania społeczne. *Last but not least*, zwycięstwo wyborcze Vetëvendosje wpisywało się także w zmianę generacyjną, zachodzącą w Kosowie. Na partię tę głos oddało bowiem wielu młodych wyborców, którzy urodzili się lub dorastali w okresie powojennym. Wyborcy ci, pozbawieni doświadczeń epoki komunizmu i lat 90., kierowali się w swym wyborze politycznym innymi kryteriami niż starsze pokolenia kosowskich Albańczyków, pamiętające jeszcze czasy komunistycznej Jugosławii i okres autorytarnych rządów prezydenta Slobodana Miloševicia⁶.

1.2. Wybór głowy państwa przez Zgromadzenie: groźba kolejnego kryzysu politycznego

1. Głównym i pilnym wyzwaniem politycznym, przed jakim stanął nowy rząd Kosowa na czele z liderem Vetëvendosje, premierem Albinem Kurtim, był wybór prezydenta państwa przez Zgromadzenie. Na początku maja 2021 r. kończył się bowiem 6-miesięczny termin pozwalający ówczesnej przewodniczącej Zgromadzenia Vjosie Osmani na jednoczesne sprawowanie obowiązków głowy państwa⁷. Jeśli do tego cza-

⁵ K. Pawłowski, *Vetëvendosje ponownie wygrywa...*

⁶ Tamże.

⁷ Vjosa Osmani objęła ten urząd 5 listopada 2020 r. po ustąpieniu ze stanowiska prezydenta Hashima Thaçiego, spowodowanym aktem oskarżenia o zbrodnie przeciwko

su nowe Zgromadzenie nie dokonałoby wyboru prezydenta państwa, wówczas w Kosowie – stosownie do rozwiązań przewidzianych w art. 82 i 90 konstytucji – ponownie musiałyby się odbyć przedterminowe wybory parlamentarne⁸.

2. Jakkolwiek popierana przez Vetëvendosje i pełniąca już obowiązki głowy państwa Vjosa Osmani była naturalnym kandydatem na urząd prezydenta oraz cieszyła się wysokim poparciem społecznym, jej wybór nie był tak prosty, jak mogłoby się wydawać. W Kosowie, gdzie elekcji prezydenta dokonuje Zgromadzenie, wybór głowy państwa był przedmiotem ostrych sporów politycznych, a niekiedy – w celu przełamania blokady decyzyjnej, grożącej dalszą destabilizacją – wymagał również interwencji dyplomatycznej ze strony przedstawicieli społeczności międzynarodowej⁹.

ludzkości i zbrodnie wojenne w postępowaniu sądowym przed Specjalną Izbą Sądową Kosowa. Zob. K. Pawłowski, *Kosowo: prezydent Hashim Thaçi ustępuje ze stanowiska*, „Komentarze IEŚ” 2020, nr 283, <https://ies.lublin.pl/komentarze/kosowo-prezydent-hashim-thaci-ustepuje-ze-stanowiska/> [13.05.2022].

⁸ Tamże; A. Domachowska, K. Pawłowski, *Przedterminowe wybory parlamentarne w Kosowie (cz. II): przewidywane zwycięstwo Vetëvendosje i perspektywa rozwoju sytuacji politycznej*, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 339, <https://ies.lublin.pl/komentarze/przedterminowe-wybory-parlamentarne-w-kosowie-cz-ii-przewidywane-zwyciestwo-vetevendosje-i-dalsza-perspektywa-rozwoju-sytuacji-politycznej/> [15.05.2022]; K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa: wyzwania i perspektywy*, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 363, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-prezydenta-kosowa-wyzwania-i-perspektywy/> [13.05.2022].

⁹ Egzemplifikacją powyższej sytuacji stał się pat decyzyjny na forum Zgromadzenia, przełamany przez ambasadora Stanów Zjednoczonych, Christophera Della, który w kwietniu 2011 r. doprowadził do kompromisu między kosowskimi liderami politycznymi i wyborem na urząd prezydenta szerzej nieznanego wówczas Atifete Jahjagi. Dell przerwał w ten sposób przedłużający się kryzys polityczny, który groził koniecznością przeprowadzenia kolejnych wyborów parlamentarnych. Działaniom amerykańskiego dyplomaty towarzyszyły jednak oskarżenia o mieszanie się w wewnętrzne sprawy Kosowa. Pojawiały się także mało życzliwe opinie, że kandydatura Jahjagi została przedstawiona kosowskim politykom przez Della „w zaklejonej kopercie”. Zob. A. Vidishiqi, *Kosovo's New President: A Political Novice With Broad Support*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 08.04.2011, https://www.rferl.org/a/kosovo_new_president_political_novice_with_broad_support/3551387.html [04.05.2022]; L. Marzouk, *State Department Cleans Dell's Wiki Log of*

3. Z uwagi na istniejące rozwiązania ustrojowe konieczność przeprowadzenia wyboru prezydenta w kosowskim parlamencie stała się pierwszym wyzwaniem dla nowej ekipy politycznej i ważnym sprawdzianem powyborczej stabilności państwa. Wprawdzie kandydatura Vjosi Osmani nie miała wystarczającego poparcia, pozwalającego na wybór większością kwalifikowaną w pierwszej lub drugiej turze głosowania, ale większość parlamentarna na czele z Vetëvendosje dysponowała wystarczającym poparciem do wyboru prezydenta zwykłą większością głosów w trzeciej turze¹⁰.

4. Paradoksalnie największe wyzwanie dla wyboru nowego prezydenta stanowiła zatem nie kwestia samego poparcia, ale wymóg dotyczący kworum, potrzebnego do przeprowadzenia głosowania w Zgromadzeniu. W tej sytuacji wymóg *stricte* proceduralny urósł do rangi problemu politycznego, ponieważ możliwość przeprowadzenia głosowania, wyboru prezydenta i zakończenia procesu powyborczej konsolidacji naczelnych organów państwa zależały w istotnym stopniu od konstruktywnej postawy (tj. obecności w Zgromadzeniu) deputowanych partii opozycyjnych. Sytuacja niosła ze sobą poważne i negatywne reperkusje dla stabilności państwa. Gdyby bowiem większości parlamentarnej na czele z Vetëvendosje nie udało się wybrać nowej głowy państwa

Controversial Material, Balkan Insight, 25.04.2011, <https://balkaninsight.com/2011/04/25/state-department-cleans-dell-s-wiki-log-of-controversial-material/> [04.05.2022].

¹⁰ Vjosa Osmani mogła liczyć na głosy 58 posłów Vetëvendosje i Listy Vjosi Osmani (*Lista Vjosa Osmani*) – inicjatywy politycznej samej Osmani, której przedstawiciele startowali w wyborach parlamentarnych z listy wyborczej Vetëvendosje. Osmani mogła również liczyć na poparcie 9 deputowanych reprezentujących mniejszości nieserbkie, którzy 22 marca 2021 r. zagłosowali za powstaniem gabinetu Albina Kurtiego. Zob. K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa...*

w trzech turach głosowania, konieczne byłoby rozpisanie nowych wyborów parlamentarnych. Oznaczałoby to kolejną już odsłonę kryzysu politycznego na kosowskiej scenie politycznej, uniemożliwiającego ustabilizowanie sytuacji politycznej w państwie¹¹. Jak trafnie ujął to wówczas Matthew Palmer, zastępca sekretarza stanu Stanów Zjednoczonych i specjalny przedstawiciel ds. Bałkanów Zachodnich, „[...] ostatnią rzeczą, której potrzebuje Kosowo, są kolejne wybory [parlamentarne]”¹².

5. Po zakończeniu wyborów parlamentarnych sprawa kandydata na stanowisko głowy państwa stała się jednym z najważniejszych tematów poruszanych w dyskusji między głównymi albańskimi partiami politycznymi. Vetëvendosje konsekwentnie opowiadało się za kandydaturą Vjosi Osmani, argumentując, że cieszy się ona szerokim poparciem społecznym oraz jest osobą, która w wymiarze symbolicznym łączy obywateli Kosowa¹³. Sprzeciw wobec kandydatury Osmani zgłaszały z kolei PDK i AAK. Liderzy tych partii argumentowali, że Osmani nie jest osobą politycznie neutralną, byłaby zatem prezydentem „partyjnym”, a jej wybór oznaczałby konsolidację władzy politycznej w rękach Albina Kurtiego, lidera Vetëvendosje. Krytyczne wypowiedzi czoło-

¹¹ Tamże.

¹² Xh. Murtezaj, *Palmer: Opozita duhet të jetë besnike e të qëndrojë në sallë kur votohet presidenti*, KALLXO, 11.03.2021, <https://kallxo.com/lajm/palmer-opozita-duhet-te-jete-besnike-e-te-qendroje-ne-salle-kur-votohet-presidenti/> [27.03.2021].

¹³ W wyborach parlamentarnych z 14 lutego 2021 r. V. Osmani uzyskała najlepszy wynik wyborczy w całym Kosowie (300 756 głosów). Przynajmniej część z tych głosów „należała” jednak do Albina Kurtiego, którego kandydatura decyzją Centralnej Komisji Wyborczej nie została zarejestrowana w wyborach parlamentarnych. Poparcie wyborcze liderów pozostałych kosowskich partii politycznych było zdecydowanie mniejsze. Enver Hoxhaj (PDK) zdobył bowiem 100 468 głosów, Avdullah Hoti (LDK) – 69 648 głosów, a Ramush Haradinaj (AAK) – 41 371 głosów. Zob. K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa...*

wych polityków PDK i AAK wskazywały na to, że posłowie PDK i AAK zbojkotują głosowanie w Zgromadzeniu, utrudniając w ten sposób powstanie kworum i wybór nowego prezydenta¹⁴.

6. Stonowane wypowiedzi czołowych polityków LDK, dawnej partii politycznej Vjosa Osmani, sugerowały z kolei, że posłowie LDK pojawią się w ławach poselskich w dniu głosowania, przyczyniając się w ten sposób do powstania kworum, niezbędnego dla rozpoczęcia głosowania oraz wyboru prezydenta Kosowa zwykłą większością głosów w trzeciej turze. Wydaje się, że LDK chciała w ten sposób odbudować swój nadszarpnięty wizerunek polityczny i podkreślić, że ugrupowanie to stanowi konstruktywną opozycję parlamentarną, wspierającą proces konsolidacji naczelnych organów państwa. Co więcej, można się było także spodziewać, że z uwagi na widoczne podziały wewnętrzne w LDK przynajmniej kilku posłów tej partii poprze kandydaturę Osmani, nadal cieszącą się sympatią części członków LDK¹⁵.

7. Na korzyść Osmani działał również fakt, że największe albańskie partie opozycyjne, które w niedawnych wyborach parlamentarnych osiągnęły słaby wynik wyborczy, nie były zainteresowane ponownym głosowaniem, lecz odbudową osłabionego poparcia politycznego. Przywódcy tych partii zapewne uważali także, że zablokowanie procesu wyboru prezydenta i konieczność przeprowadzenia kolejnych wyborów parlamentarnych spotkałyby się z negatywną oceną

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże; P. Isufi, *LDK clears path to Assembly vote on Kosovo President*, Prishtina Insight, 30.03.2021, <https://prishtinainsight.com/ldk-clears-path-to-assembly-vote-on-kosovo-president/> [22.05.2022].

obywateli Kosowa, zmęczonych powtarzającymi się, kolejnymi kryzysami politycznymi i oczekujących szeroko definiowanej stabilizacji, modernizacji i rozwoju państwa¹⁶. Istniejące wówczas nastroje społeczne trafnie podsumował sam premier Kurti, który na początku kwietnia 2021 r. w charakterystycznym dla siebie stylu stwierdził, że jeśli opozycja zablokuje wybór prezydenta, w kolejnych wyborach na Vetëvendosje zgłoszą jeszcze więcej obywateli („[...] albo ponad 80 głosów w urnie dla Vjosi Osmani, albo ponad 500 tys. głosów w urnach dla Vetëvendosje”)¹⁷.

8. Pod koniec marca 2021 r. Vetëvendosje udało się doprowadzić do „zbudowania” wystarczającego poparcia politycznego dla kandydatury Vjosi Osmani, pozwalającego na stworzenie kworum i przeprowadzenie wyborów w Zgromadzeniu. Kluczową rolę odegrała w tym zakresie konstruktywna postawa opozycyjnej LDK, która zdecydowała o udziale jej deputowanych w głosowaniu. Nadal jednak istniała możliwość, że wskutek bojkotu głosowania przez posłów opozycji – w tym kilku niechętnych kandydaturze Osmani posłów LDK – Zgromadzenie nie będzie w stanie przeprowadzić głosowania i wybrać nowego prezydenta, a w Kosowie dojdzie do kolejnego kryzysu politycznego i przyspieszonych wyborów parlamentarnych¹⁸.

¹⁶ K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa...*

¹⁷ Kurti: *Ose mbi 80 vota në kuti për Vjosa Osmanin, ose mbi 500 mijë për Vetëvendosjen*, KOHA, 03.04.2021, <https://www.koha.net/arberi/265175/kurti-ose-mbi-80-vota-ne-kuti-per-vjosa-osmanin-ose-mbi-500-mije-ne-kuti-per-vetevendosjen/> [06.04.2021].

¹⁸ S. Cvetković, *Kurti posle godinu dana ponovo premijer Kosova*, Radio Slobodna Evropa, 22.03.2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-dobija-novu-skup%C5%A1tin-sku-ve%C4%87inu/31162352.html> [23.05.2022]; A. Domachowska, K. Pawłowski, *Vjosa Osmani prezydentem Kosowa*, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 365, <https://ies.lublin.pl/komentarze/vjosa-osmani-prezydentem-kosowa/> [14.05.2022].

9. Wybór głowy państwa nadal jednak pozostawał sprawą niełatwą. Kiedy 3 kwietnia 2021 r. rozpoczęła się sesja nadzwyczajna Zgromadzenia, mająca doprowadzić do wyboru nowego prezydenta Kosowa, zabrakło kworum (minimum 80 deputowanych), potrzebnego do przeprowadzenia pierwszej tury głosowania¹⁹. W sytuacji politycznego impasu zdecydowano, że obrady będą kontynuowane następnego dnia. 4 kwietnia 2021 r. Vjosa Osmani została ostatecznie wybrana na urząd prezydenta Kosowa w trzeciej turze głosowania, w której uczestniczyło 82 deputowanych. Za kandydaturą Osmani zagłosowało 71 członków Zgromadzenia, oddano także 11 głosów nieważnych²⁰. Z uwagi na konieczność uczestnictwa w wyborach więcej niż jednego kandydata, formalnym kontrkandydatem Osmani w wyborach na urząd prezydenta Kosowa był jej partyjny kolega Nasuf Bejta (Lista Vjosi Osmani)²¹.

10. Z uwagi na skomplikowane wymogi prawne elekcja Vjosi Osmani – która jest jednym z najbardziej popularnych polityków na kosowskiej scenie politycznej – była możliwa dzięki obecności w Zgromadzeniu i udziałowi w głosowaniu części deputowanych opozycji. 4 kwietnia 2021 r. kworum niezbędne dla przeprowadzenia głosowania i wyboru prezydenta Kosowa przez Zgromadzenie stworzyli bowiem deputowani Vetëvendosje i Listy Vjosi Osmani, posłowie reprezentujący nieserbkie mniejszości Kosowa, większość

¹⁹ Dwie próby przeprowadzenia pierwszej tury głosowania nad wyborem prezydenta w dniu 3 kwietnia 2021 r. zakończyły się niepowodzeniem z powodu braku kworum w Zgromadzeniu.

²⁰ Obecność na sali obrad deputowanych LDK okazała się *de facto* kluczowa dla rozpoczęcia i przeprowadzenia procedury wyboru prezydenta przez Zgromadzenie. Wyniki głosowania pokazują jednocześnie, że większość posłów LDK oddała głosy nieważne.

²¹ A. Domachowska, K. Pawłowski, *Vjosa Osmani...*

deputowanych opozycyjnej LDK oraz Albeny Reshitaj (AAK) i Adelina Grainca (PDK) – dwie posłanki opozycji, które wyłamały się z dyscypliny partyjnej i wzięły udział w głosowaniu. Z kolei deputowani PDK, AAK i Listy Serbskiej (*Srpska lista*, SL) zbojkotowali głosowanie i nie uczestniczyli w sesji Zgromadzenia²².

11. Wybór Vjosa Osmani na urząd prezydenta nastąpił po ukonstytuowaniu się Zgromadzenia i uchwaleniu wotum zaufania dla nowego rządu („Kurti 2”) oraz zakończył proces powyborczej konsolidacji głównych organów państwa. Wybór prezydenta Kosowa oddalił perspektywę kolejnych przedterminowych wyborów parlamentarnych i zakończył kryzys instytucjonalny, zapoczątkowany w listopadzie 2020 r. ustąpieniem z urzędu prezydenta Thaçiego²³.

12. Sukces wyborczy Kurtiego i Osmani – dwójki polityków średniego pokolenia – wpisywał się w zmianę pokoleniową, zachodzącą na scenie politycznej Kosowa, gdzie przez lata dominowali politycy związani z nurtem niepodległościowym (LDK) i wojną o niepodległość Kosowa (PDK i AAK). Oznaczał on również, że trzy najważniejsze stanowiska w państwie, tj. urząd przewodniczącego Zgromadzenia, prezydenta i premiera, zostały obsadzone przez polityków Vetëvendosje i Listy Vjosa Osmani – koalicji, która odniosła zdecydowane zwycięstwo w wyborach parlamentarnych pod hasłem szerokiej reformy państwa. Dla wyborców i zwolenników tandemu Kurti-Osmani oznaczało to triumf demokracji, dający szansę na oczekiwane zmiany w państwie.

²² Tamże.

²³ Tamże.

Z kolei politycy PDK i AAK wyrażali opinie, że w Kosowie doszło do szkodliwej dla demokracji koncentracji władzy w rękach jednej partii i osoby, tj. Vetëvendosje i lidera tej partii, premiera A. Kurtiego²⁴.

²⁴ Tamże.

2. Zasady ustrojowe Republiki Kosowa

1. Zgodnie z art. 1 i 2 Konstytucji Republiki Kosowa z dnia 9 kwietnia 2008 r. Kosowo jest państwem niepodległym, suwerennym, demokratycznym i niepodzielnym, którego suwerenność wywodzi się od obywateli, należy do obywateli i jest wykonywana przez wybranych przedstawicieli tychże obywateli zgodnie z zapisami ustawy zasadniczej²⁵.

2. Stosownie do treści art. 3, 4 i 7 konstytucji Kosowo jest republiką demokratyczną, opartą na zasadzie rozdziału władzy i równoważenia władz. Zgromadzenie sprawuje władzę ustawodawczą, władza wykonawcza należy do prezydenta i rządu, zaś władzę sądowniczą sprawują niezależne sądy. Do kolejnych zasad naczelnych zawartych w konstytucji należy zaliczyć zasady: suwerenności państwa i nadrzędności konstytucji, republikańskiej formy rządu, demokratycznego państwa prawa, trójpodziału władzy, niezawisłości sądownictwa, wolności oraz poszanowania praw człowieka

²⁵ *Constitution of the Republic of Kosovo, 9 April 2008 (with amendments I-XXVI).*

i obywatela, poszanowania praw mniejszości, pluralizmu politycznego, świeckości państwa i swobody wyznaniowej, gospodarki rynkowej, decentralizacji władzy publicznej i samorządu terytorialnego²⁶. Konstytucja przewiduje również szereg formalnych gwarancji w zakresie reprezentacji mniejszości w organach samorządu terytorialnego oraz instytucjach centralnych Republiki Kosowa²⁷.

3. Silna *de iure* pozycja ustrojowa Zgromadzenia nadaje systemowi politycznemu Kosowa charakter systemu parlamentarno-gabinetowego²⁸. O pozycji jednoizbowego organu parlamentarnego świadczy m.in. fakt, iż przewodniczący Zgromadzenia może przejściowo sprawować również urząd prezydenta. Dzieje się tak, kiedy głowa państwa czasowo nie jest w stanie pełnić swych funkcji i dobrowolnie przekazuje obowiązki przewodniczącemu Zgromadzenia, który będzie je pełnił do chwili, kiedy prezydent będzie ponownie zdolny do wykonywania swoich funkcji. W sytuacji, gdy

²⁶ Rozwiązania ustrojowe zawarte w konstytucji Kosowa nawiązują do litery i ducha współczesnego konstytucjonalizmu europejskiego i amerykańskiego. Jak wskazuje Krystian Nowak, „w publicznych wypowiedziach przewodniczący komisji [konstytucyjnej] H. Kuçi podkreślał, że podczas redagowania dokumentu komisja czerpała zwłaszcza z idei »ojców założycieli« Stanów Zjednoczonych Ameryki, oraz zapewniał, iż Kosowo będzie pokojową, wieloetniczną wspólnotą równoprawnych ludzi i narodów, z gospodarką rynkową [...]». Konstytucja Kosowa wyraża w *Preamble* wątek aspiracji poszanowania praw i wolności obywatelskich z aspiracjami narodowościowymi oraz deklaracjami zaangażowania się w euro-atlantycki proces integracji. [...] Systematyka konstytucji wskazuje na jej – w założeniach – demokratyczny charakter”. Zob. K. Nowak, *Konstytucja Republiki Kosowa*, Rzeszów 2010, s. 24-31.

²⁷ Oznacza to m.in. istnienie 20 miejsc gwarantowanych w Zgromadzeniu dla przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych – 10 mandatów dla przedstawicieli kosowskich Serbów, a kolejne 10 dla reprezentantów innych mniejszości, tj. Romów, Aszkali, Egipcjan, Bośniaków, Turków i Gorańców (art. 64 konstytucji). Zob. *Constitution of the Republic of Kosovo...*

²⁸ Jak stwierdza Robert Rajczyk, „w zakresie systemu rządów Konstytucja wprowadza w Kosowie system parlamentarno-gabinetowy ze stosunkowo silną pozycją premiera [...]”. Zob. R. Rajczyk, *Ustrój konstytucyjny Republiki Kosowa*, Katowice 2016, s. 24.

prezydent nie może pełnić swoich funkcji, lecz nie dokonał wcześniejszego transferu kompetencji na ręce przewodniczącego Zgromadzenia, po przeprowadzeniu odpowiedniej konsultacji medycznej Zgromadzenie może większością $\frac{2}{3}$ głosów członków stwierdzić, że głowa państwa pozostaje czasowo niezdolna do wykonywania swoich funkcji. Decyzja ta skutkuje przejęciem obowiązków głowy państwa przez przewodniczącego Zgromadzenia, który będzie je pełnił do momentu, kiedy prezydent będzie zdolny do dalszego, samodzielnego wykonywania swych funkcji. Przewodniczący Zgromadzenia nie może jednak pełnić obowiązków prezydenta dłużej niż 6 miesięcy (art. 90 konstytucji)²⁹.

4. Przyjęte rozwiązania ustrojowe tworzą model rządów charakteryzujący się przewagą egzekutywy nad legislatywą, silną pozycją premiera oraz ograniczoną rolą prezydenta państwa. Analiza systemu władzy w Kosowie wskazuje także na faktyczne „przesunięcie” w stronę modelu kanclerskiego. Twierdzenia te potwierdza praktyka opóźniania oraz proceduralnego blokowania prac Zgromadzenia w okresie rządów PDK, faktyczna – polityczna i instytucjonalna – dominacja nad Zgromadzeniem wieloletniego premiera H. Thačiego (2008-2014) oraz faktyczna marginalizacja urzędu prezydenta w czasie kadencji Atifete Jahjagi (2011-2016). Tego rodzaju „przesunięcia” prowadziły do głosów krytyki i opinii nt. podważania fundamentalnej zasady trójpodziału władzy oraz naruszania innych, zapisanych w konstytucji zasad demokratycznego państwa prawa³⁰. Na nadmierną rolę premie-

²⁹ *Constitution of the Republic of Kosovo...*

³⁰ *Déjà vu (Kosova Sot)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 19 September 2014; *The international community does not see a solution that would save face of all Kosovo politicians.*

ra w systemie władzy Kosowa, niewynikającą z rozwiązań konstytucyjnych, ale z praktyki funkcjonowania organów centralnych oraz stylu rządzenia premiera H. Tačiego, zwracał uwagę w 2013 r. A. Kurti, będący wówczas jednym z liderów opozycji, który wskazywał, że „[...] system polityczny Kosowa pozostaje na papierze systemem republiki parlamentarnej, ale w praktyce jest to republika rządowa”³¹. Z kolei Adrian Çollaku stwierdził w 2014 r., że przeciągające się spory między rządem i opozycją parlamentarną, przekładające się na powtarzające się konflikty między rządem i Zgromadzeniem, powinny zostać ostatecznie zakończone poprzez uściślenie rozwiązań ustrojowych, zapisanych w konstytucji Kosowa³².

5. Praktyka funkcjonowania kosowskiego systemu politycznego pokazuje wreszcie, że ramy instytucjonalne, określone przez konstytucję i inne akty prawne, przynajmniej częściowo relatywizują elementy pozaprawne, tj. szeroko definiowane cechy osobowościowe liderów politycznych. Egzemplifikacją powyższego stanu rzeczy była *inter alia* – niekiedy otwarta i mało kurtuazyjna – rywalizacja polityczna między premierem Ramushem Haradinajem (2017-2020) i prezydentem Hashimem Tačim (2016-2020) oraz wskazana powyżej „wycofana” prezydentura Atifete Jahjagi w okresie rządów „silnego” premiera Tačiego³³.

(*Koha Ditore*), UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 22 September 2014; *Irresponsible politicians (Kosova Sot)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 9 October 2014.

³¹ K. Pawłowski, *Państwowość Kosowa. Geneza, uwarunkowania, współczesność*, Lublin 2018, s. 562.

³² *What now?! (Gazeta Blic)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 7 October 2014.

³³ *Make your move, President! (Kosova Sot)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 27 August 2014; H. Haidar Diab, *Haradinaj i Taçi – od nekadašnjih suboraca do političkih protivnika*, *Večernji list*, 10.05.2019, <https://www.vecernji.hr/vijesti/haradinaj-i-thaci-od-nekadasnjih-suboraca-do-politickih-protivnika-1317847> [23.05.2022].

3. Ogólna charakterystyka systemu politycznego Republiki Kosowa³⁴

1. Ustrój polityczny Kosowa został zbudowany od podstaw po zakończeniu wojny (1999 r.) pod okiem społeczności międzynarodowej. Realizowana przy wsparciu – i faktycznym nadzorze – społeczności międzynarodowej implementacja nowoczesnego, zachodniego i demokratycznego modelu rządów w Kosowie zakończyła się jednak jedynie częściowym sukcesem. Mimo dostrzegalnych postępów w zakresie modernizacji i demokratyzacji państwa w funkcjonowaniu kosowskiej państwowości można bowiem dostrzec szereg powszechnie uświadomionych i przewlekłych problemów systemu władzy, takich jak: korupcja, nepotyzm, klientelizm, słabość instytucji państwa, ograniczona niezależność sądownictwa, niski poziom praworządności, istnienie silnych i wpływowych grup interesu, kumulujących władzę polityczną, prestiż społeczny i bogactwo materialne, po-

³⁴ Niniejszy punkt zawiera fragmenty monografii naukowej: K. Pawłowski, *Państwowość Kosowa...*, s. 561-571.

wiązania elit politycznych ze strukturami zorganizowanej przestępczości itd. Osłabiają one siłę i autorytet państwa oraz zaufanie obywateli Kosowa wobec własnych elit politycznych³⁵.

2. Scena polityczna Kosowa jest bardzo rozdrobniona i podzielona. W Kosowie, gdzie ponad 90% populacji stanowią etniczni Albańczycy, system partyjny w oczywisty sposób zdominowany jest przez partie albańskie. Jakkolwiek obecnie na kosowskiej scenie politycznej dominuje Ruch „Samostanowienie!” (*Lëvizja VETËVENDOSJE!*), przez lata pierwsze miejsce wśród ugrupowań reprezentujących kosowskich Albańczyków zajmowały rywalizujące ze sobą Demokratyczna Partia Kosowa (*Partia Demokratike e Kosovës*, PDK) i Demokratyczna Liga Kosowa (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK). Kolejnymi liczącymi się ugrupowaniami pozostają: Sojusz dla Przyszłości Kosowa (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*, AAK) i Sojusz Nowego Kosowa (*Aleanca Kosova e Re*, AKR).

Albańskie partie polityczne, odgrywające pierwszoplanową rolę na scenie politycznej Kosowa, można podzielić na:

- partie „wojenne”, tj. ugrupowania, których liderzy wywodzą się z Armii Wyzwolenia Kosowa (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK) – są to przede wszystkim PDK, związana z osobą wieloletniego premiera i byłego prezydenta Kosowa Hashima Thačiego oraz AAK, kierowany przez dawnego partyzanckiego komendanta i byłego premiera Ramusha Haradinaja,

³⁵ Tamże, s. 325-326, 359, 562-567, 601; L. Marzouk, *Corruption: A State of Mind*, „Kosovo 2.0” 2011/2012, nr 2, s. 108-109; P. Olluri, *Kosovo Prime Minister Travels with Businessman's Car*, „Pristina Insight”, July 6-19, 2012, nr 92, s. 3.

- LDK odwołującą się do dziedzictwa politycznego pierwszego prezydenta Kosowa Ibrahima Rugovy,
- Vetëvendosje – radykalny ruch społecznego protestu, kierowany przez Albina Kurtiego, który na przestrzeni lat ewoluował w stronę partii miejskiej inteligencji,
- AKR – projekt polityczny znanego kosowskiego biznesmena Beghjeta Pacollego.

Wśród partii mniejszości największe znaczenie na kosowskiej scenie politycznej posiada Lista Serbska (*Srpska lista*, SL) – największa partia polityczna reprezentująca kosowskich Serbów na szczęblu organów centralnych i samorządowych Kosowa, aktywnie wspierana przez władze Serbii i realizująca politykę tychże władz w odniesieniu do terytorium Kosowa („długie ramię Belgradu w Prisztinie”)³⁶.

3. Charakterystycznym elementem kosowskiej sceny politycznej jest tradycyjny, warunkowany w dużym stopniu specyfiką albańskiej kultury politycznej, *sui generis* konsensualny styl uprawiania polityki. Oznacza on, że nierzadko bez pardonowo rywalizujące ze sobą w przestrzeni publicznej partie albańskie (a ściślej – liderzy tych ugrupowań, są to bowiem partie typu wodzowskiego) bynajmniej nie dyskutują o programach politycznych, ale w sposób mało transparentny dla opinii publicznej twardo negocjują i uzgadniają między sobą podział politycznych wpływów, stanowisk i korzyści. Odideologizowany, mocno spersonalizowany i kontraktowy styl uprawiania polityki przez kosowską klasę polityczną powoduje, że o przyszłej koalicji rządowej (lub jej braku) w praktyce decydują skala uzyskanego poparcia politycznego (przekładająca się na liczbę miejsc w parlamen-

³⁶ K. Pawłowski, *Państwowość Kosowa...*, s. 365-366.

cie) oraz osobiste relacje (i antypatie) między przywódcami partyjnymi, a nie różnice programowe czy ideologiczne, które pozostają trudne do uchwycenia dla elektoratu. W efekcie na kosowskiej scenie politycznej możliwa jest niemal każda koalicja rządowa (z wyjątkiem koalicji PDK-Vetëvendosje), w tym także tzw. wielka koalicja między tradycyjnie rywalizującymi ze sobą PDK i LDK³⁷.

4. W przypadku Kosowa widoczny jest także wspomniany już wysoki poziom personalizacji sceny politycznej. W praktyce stosunków politycznych, społecznych i ekonomicznych w Kosowie tradycyjnie ważną rolę odgrywają bowiem charyzmatyczne i silne jednostki (ang. *strongmen*, *big guns* lub *big fish*), zajmujące uprzywilejowane miejsce w hierarchii społecznej. Są to również „osoby wielofunkcyjne” (ang. *multifunction persons*), nierzadko będące równocześnie prominentnymi politykami, dawnymi partyzantami, przywódcami klanowymi, szanowanymi biznesmenami, a w niektórych przypadkach także członkami zorganizowanych struktur przestępczych. Jednostki te pozostają faktycznie silniejsze niż instytucje i prawo państwowe oraz silne wobec własnego społeczeństwa (ang. *political untouchables*), które nie jest w stanie narzucić im nowoczesnej formy odpowie-

³⁷ Jak stwierdzają Kushtrim Shaiپی i Lorik Bajrami, „jeśli w państwach o ugruntowanej demokracji partie powstają w oparciu o dyskurs ideologiczny, w Kosowie istniejące już partie dopiero »poszukują« swej tożsamości ideologicznej”. Zob. K. Shaiپی, L. Bajrami, *Report on Political Parties Ideological Profilisation in Kosovo*, [w:] *Political Party Ideology nad Its Application in Practice – Overview of Regional Experiences. Case Study: Kosovo*, K. Shaiپی (red.), Prishtina 2006, s. 30-31, 37-38, 42-46; I. King, W. Mason, *Peace at Any Price. How the World Failed Kosovo*, Ithaca-London 2006, s. 244; R. Rajczyk, dz. cyt., s. 54; *Knowing yourself through Ambassador’s statement (gazetablic)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 26 November 2014; T. Sokoli, J. Butcher, *Elections 2021: Week 4 – What did I miss?*, „Kosovo 2.0”, 12.02.2021, <https://kosovotwopointzero.com/en/elections-2021-week-4-what-did-i-miss/> [22.05.2022].

działności politycznej, a w niektórych przypadkach również pociągnąć do odpowiedzialności karnej³⁸.

5. Charakterystyczną cechą systemu politycznego Kosowa pozostaje także specyfika kultury politycznej i kultury prawnej, będąca odzwierciedleniem tradycyjnych postaw społecznych oraz skutkiem braku ugruntowanych tradycji demokratycznych. Specyfikę tę odzwierciedlają: w dalszym ciągu silne postawy kolektywistyczne, funkcjonowanie w społeczeństwie albańskim szeregu konfliktów grupowych i lokalnych partykularyzmów, wodzowski typ przywództwa politycznego, postawy populistyczne i nacjonalistyczne, korupcja wśród urzędników i polityków, niski poziom praworządności, fałszerstwa wyborcze, przemoc wobec przeciwników politycznych, groźby kierowane pod adresem dziennikarzy, powiązania elit politycznych ze strukturami zorganizowanej przestępczości itp.³⁹

6. Stałym elementem kosowskiej sceny politycznej są również ostre i przeciągające się spory polityczne, które prowadzą do biurokratycznej anarchii (tj. dezorganizacji funkcjonowania centralnych organów państwowych), niestabilności politycznej państwa oraz powtarzających się przedterminowych wyborów parlamentarnych. Spory te nie dotyczą bynajmniej fundamentalnych problemów politycznych, ale wynikają ze ściśle rozumianej rywalizacji

³⁸ G. Tsekov, *Sons of the Eagle: Clan Warfare, Organized Crime and the State Disintegration in the Western Balkans*, „Southeast European and Black Sea Studies” 2002, vol. 2, nr 3, s. 7-20; T. Szemlér, M.J. Calic, T. Novák, D. Reljić, P. Schmidt, *The EU Presence in a Post-Status Kosovo. Challenges and Opportunities*, Brussels 2007, s. 11-12.

³⁹ G. Duijzings, *Religion and the Politics of Identity in Kosovo*, London 2000, s. 204-205; S. Luetmer, *No One to Blame When Everyone Is at Fault*, „Kosovo 2.0” 2011/2012, nr 2, s. 34-49; V. Džihic, H. Kramer, *Kosovo After Independence. Is the EU's EULEX Mission Delivering on its Promises?*, Berlin 2009, s. 12-13.

politycznej i nierzadko – jak stwierdza Adriatik Kelmen-di – przypominają „cyniczną farsę”, odgrywaną kosztem mieszkańców Kosowa, oczekujących większej dojrzałości i efektywności od własnej klasy politycznej. *Last but not least*, głęboko upolitycznione i bezproduktywne spory między-partyjne osłabiają autorytet państwa oraz prowadzą do alienacji obywateli Kosowa od własnej klasy politycznej, która w praktyce nie cieszy się wysokim zaufaniem społecznym⁴⁰.

7. Mimo wieloletniego zaangażowania społeczności międzynarodowej na rzecz „budowy” potencjału instytucjonalnego Kosowa (ang. *institution building* oraz *capacity building*), poważnym problemem kosowskiej państwowości pozostaje nadal widoczna słabość instytucjonalna. W Kosowie działają wprawdzie stosowne instytucje państwowe, których trwanie nie jest zagrożone, ich funkcjonowanie charakteryzuje jednak: niski poziom profesjonalizmu i transparentności, inercja instytucjonalna, przestoje legislacyjne, nadmierne upolitycznienie organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, „wbudowywanie” układów klientystycznych i struktur pokrewieństwa w administrację państwową oraz korupcja wśród urzędników publicznych⁴¹.

⁴⁰ K. Shaipi, L. Bajrami, dz. cyt., s. 42; Institute of Development Research Riinvest, *Public Opinion Poll. Executive Summary*, Prishtinë 2014, s. 2-11; R. Warnica, *Land of Disillusion*, „Kosovo 2.0” 2011, nr 1, s. 29-34.

⁴¹ V. Džihić, H. Kramer, dz. cyt., s. 2; S. Mameli, *Kritički bilans iskustva UNMIK-a*, „Geopolitički Časopis” 2007, nr 1, s. 37-38.

4. Prezydent Republiki Kosowa w systemie politycznym państwa⁴²

1. Prezydent Republiki Kosowa jest częścią władzy wykonawczej, choć w żadnym z artykułów konstytucji nie jest on wyraźnie zdefiniowany jako organ tej władzy. Zgodnie z treścią ustawy zasadniczej prezydent jest podmiotem samodzielnym, zajmującym ważne miejsce w kształtowaniu i realizacji bieżącej polityki państwa, choć w tym zakresie jest on organem *de iure* słabszym niż rząd. Również praktyka polityczna potwierdza dominację premiera i rządu w systemie politycznym Kosowa oraz względnie słabszą pozycję ustrojową prezydenta. Co innego sugeruje z kolei systematyka samej konstytucji, która umieszcza prezydenta (rozdział V) za Zgromadzeniem (rozdział IV), ale przed rządem (rozdział VI). Analizę pozycji ustrojowej prezydenta utrudnia także przyznanie mu szeregu istotnych kompetencji (np. prawo do wydawania prawnie wiążących rozporządzeń,

⁴² Niniejszy punkt zawiera fragmenty monografii naukowej: K. Pawłowski, *Państwowość Kosowa...*, s. 370-373.

możliwość zgłaszania propozycji poprawek do konstytucji oraz obsadzanie wielu ważnych urzędów publicznych) przy jednoczesnym pozbawieniu prezydenta bezpośredniego mandatu wyborczego (*vide* art. 4 oraz art. 83-86 konstytucji).

2. Wybór głowy państwa w Kosowie ma charakter pośredni, ponieważ prezydent Kosowa wybierany jest przez jednoizbowy parlament, tj. Zgromadzenie. Głowa państwa może zostać odwołana ze stanowiska przez Zgromadzenie w trzech przypadkach: wyroku skazującego za popełnienie ciężkiego przestępstwa, niezdolności do wykonywania obowiązków z powodu poważnej choroby oraz stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny poważnego pogwałcenia konstytucji przez prezydenta. Procedura odwołania prezydenta może zostać wszczęta przez $\frac{1}{3}$ deputowanych Zgromadzenia, którzy powinni podpisać petycję uzasadniającą powód odwołania. Prezydent zostaje odwołany ze stanowiska, jeśli za jego odwołaniem opowie się w głosowaniu $\frac{2}{3}$ członków Zgromadzenia (art. 85-86 i 91 konstytucji).

3. Prezydent może również dobrowolnie ustąpić ze stanowiska. Jak było już wspomniane, 5 listopada 2020 r. z powodu aktu oskarżenia o zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne rezygnację z urzędu złożył prezydent Hashim Thaçi. Na zorganizowanej specjalnej konferencji prasowej Thaçi odrzucił oskarżenia i ogłosił, że ustępuje z urzędu i udaje się do Hagi w charakterze osoby prywatnej, ponieważ nie chce, aby przed Specjalną Izbą Sądową Kosowa stanął urzędujący prezydent. Do podobnej sytuacji doszło również wcześniej: 27 września 2010 r. dobrowolną rezygnację złożył bowiem prezydent Fatmir Sejdiu. Decyzja ta stanowiła konsekwencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który 24 września 2010 r. stwierdził, iż Sejdiu jest winny „poważne-

go naruszenia” art. 88 konstytucji, wymagającego, aby urzędujący prezydent nie pełnił żadnej innej funkcji publicznej i nie sprawował jakiegokolwiek funkcji w ramach partii politycznej. Ustępujący ze stanowiska F. Sejdiu, który w czasie sprawowania urzędu prezydenta pozostawał przewodniczącym LDK, stwierdził, że w jego opinii jednoczesne pełnienie urzędu prezydenta oraz sprawowanie funkcji przewodniczącego LDK bez jej wykonywania („zamrożenie” przewodnictwa) nie stanowiło pogwałcenia konstytucji. Powodem decyzji Sejdiu o ustąpieniu była zapewne chęć uniknięcia formalnego odwołania przez Zgromadzenie. Zgodnie z art. 90 konstytucji po ustąpieniu prezydenta jego kompetencje przejął ówczesny przewodniczący Zgromadzenia Jakup Krasniqi. Co ciekawe, J. Krasniqi był wówczas sekretarzem generalnym PDK. W odpowiedzi na pojawiające się wątpliwości odnośnie do możliwości łączenia stanowisk państwowych i partyjnych J. Krasniqi formalnie wystąpił z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego, wskazując jednocześnie, że „[...] konstytucja wyraźnie wskazuje, że wybrany prezydent musi zrezygnować ze wszystkich innych funkcji. Ja nie jestem wybranym prezydentem, ale uszanuję opinię Trybunału Konstytucyjnego Kosowa”⁴³. W decyzji z 22 grudnia 2010 r. Trybunał Konstytucyjny zgodził się z tą interpretacją, stwierdzając, że tymczasowe wykonywanie obowiązków prezydenta nie zabrania jednoczesnego sprawowania funkcji partyjnych⁴⁴.

⁴³ *The Acting President of the Republic of Kosovo Dr. Jakup Krasniqi Receives the New Head of EULEX, Mr. Xavier Bout de Marnhac*, <http://www.president-ksgov.net/?page=2,6,1396> [19.05.2022].

⁴⁴ Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Judgment Case No. KI 47/10 Naim Rrustemi and 31 other Deputies of the Assembly of the Republic of Kosovo Vs. His Excellency, Fatmir Sejdiu*,

4. Prezydent Kosowa posiada szereg klasycznych kompetencji reprezentacyjnych. Jest głową państwa i symbolem jedności obywateli Kosowa, pozostaje gwarantem demokratycznego i konstytucyjnego działania pozostałych instytucji Kosowa, nadaje odznaczenia, tytuły i nagrody, posiada także prawo łaski wobec osób skazanych. Prezydentowi przysługuje immunitet w związku z pełnionymi przez niego funkcjami urzędowymi (art. 83-89 konstytucji).

5. Prezydent posiada charakterystyczne dla głowy państwa kompetencje w zakresie spraw zagranicznych. Jest on najwyższym przedstawicielem państwa w sferze stosunków międzynarodowych (w praktyce oznacza to m.in. przyjmowanie przedstawicieli dyplomatycznych innych państw oraz składanie wizyt zagranicznych), ratyfikuje umowy międzynarodowe (poza tymi, które ratyfikuje bezpośrednio Zgromadzenie), mianuje i odwołuje szefów stałych misji dyplomatycznych Kosowa na wniosek rządu (i po konsultacji z ministrem spraw zagranicznych), przyjmuje listy uwierzytelniające od stałych przedstawicieli dyplomatycznych akredytowanych w Kosowie oraz podejmuje decyzje o ustanowieniu stałej misji dyplomatycznej i urzędu konsularnego Kosowa (po konsultacji z premierem). Jakkolwiek art. 84 konstytucji wskazuje, że prezydent kieruje polityką zagraniczną Kosowa, kompetencje głowy państwa w dziedzinie stosunków międzynarodowych co do zasady mają charakter

President of the Republic of Kosovo; Republic of Kosovo, Constitutional Court, Judgment Case No. KO 97/10 In the matter of the Referral submitted by Acting President of the Republic of Kosovo, Dr. Jakup Krasniqi, concerning the holding of the office of Acting President and at the same time the position of Secretary General of the Democratic Party of Kosovo; Kosovo president resigns over breach of constitution, BBC NEWS Europe, 27.09.2010, <https://www.bbc.com/news/world-europe-11420795> [19.05.2022]; K. Pawłowski, Kosovo: prezydent Hashim Thaçi...

pomocniczy i uzupełniający działania rządu, który zgodnie z postanowieniami art. 93 konstytucji formułuje założenia i dokonuje implementacji polityki zagranicznej Republiki Kosowa. Rozwiązanie to doprecyzowuje art. 3 ustawy o ministerstwie spraw zagranicznych i służbie dyplomatycznej, gdzie stwierdza się, że formułowanie i implementacja polityki zagranicznej państwa znajdują się w gestii ministerstwa spraw zagranicznych. Ustawa ta wskazuje jednak, że działania ministerstwa w zakresie polityki zagranicznej powinny być realizowane w „ściślejszej koordynacji” z innymi ministerstwami oraz prezydentem. Dotyczy to w szczególności zagadnień strategicznych w polityce zagranicznej Kosowa⁴⁵.

6. Prezydent posiada ważne kompetencje w zakresie obronności i bezpieczeństwa państwa. Jest głównodowodzącym Sił Bezpieczeństwa Kosowa (*Kosovo Security Force*, KSF) i na wniosek rządu powołuje dowódcę KSF. Prezydent i premier wspólnie mianują dyrektora, zastępcę dyrektora i inspektora generalnego Agencji Wywiadowczej Kosowa (*Kosovo Intelligence Agency*, KIA). Po konsultacji z premierem prezydent podejmuje również decyzję o ogłoszeniu stanu wyjątkowego na terytorium Kosowa (art. 84 konstytucji).

7. Prezydent realizuje również kompetencje kontrolne w stosunku do Zgromadzenia. Głowa państwa ogłasza wybory do Zgromadzenia, a po wyborach zwołuje pierwszą sesję nowo wybranego parlamentu. Prezydent promulguje ustawy przyjęte przez Zgromadzenie w ciągu 8 dni od dnia ich doręczenia, posiada także prawo weta zawieszającego, polegającego na możliwości odesłania ustawy do Zgroma-

⁴⁵ Law No. 03/L-044 On Ministry for Foreign Affairs and Diplomatic Service of Republic of Kosovo.

dzenia w celu jej ponownego rozważenia. Głowa państwa może skorzystać z tego prawa, jeśli uzna, że dana ustawa jest szkodliwa dla interesów państwa lub szkodzi interesom którejś ze społeczności Kosowa. Zgromadzenie może jednak zdecydować o przyjęciu ustawy zwróconej przez prezydenta, jeśli za przyjęciem zagłosuje większość deputowanych Zgromadzenia (taką ustawę uważa się wówczas za promulgowaną). Jeśli prezydent w terminie 8 dni od doręczenia ustawy Zgromadzenia nie podejmie żadnej decyzji (tj. nie dokona promulgacji lub nie zwróci ustawy do Zgromadzenia), ustawę tę uznaje się za promulgowaną. Przynajmniej raz do roku prezydent zwraca się z orędyem do Zgromadzenia (art. 80 i 84 konstytucji).

8. Realizując – częściowo już wymienione – kompetencje kreacyjne prezydent mianuje kandydata na stanowisko premiera w oparciu o propozycję personalną, przedłożoną przez partię polityczną posiadającą większość w Zgromadzeniu lub koalicję partii politycznych posiadającą taką większość. Prezydent mianuje i odwołuje Prezesa Sądu Najwyższego i pozostałych sędziów na wniosek Rady Sądowniczej Kosowa, mianuje i odwołuje Prokuratora Generalnego i pozostałych prokuratorów na wniosek Rady Prokuratorskiej Kosowa, mianuje sędziów Trybunału Konstytucyjnego na wniosek Zgromadzenia, mianuje przewodniczącego Centralnej Komisji Wyborczej oraz prezesa Banku Centralnego Kosowa i innych członków zarządu Banku Centralnego (art. 84 konstytucji).

5. Wybór prezydenta Republiki Kosowa

5.1. Podstawy konstytucyjne

1. Stosownie do art. 86 konstytucji prezydent Kosowa wybierany jest w głosowaniu tajnym przez 120-osobowe Zgromadzenie na pięcioletnią kadencję. Ponownie może być wybrany tylko raz. Każdy obywatel Kosowa, który ukończył 35 lat, może ubiegać się o urząd prezydenta, jeśli zdobędzie poparcie przynajmniej 30 deputowanych Zgromadzenia. Każdy z deputowanych może wyrazić swoje pisemne poparcie tylko dla jednego kandydata na urząd prezydenta. Oznacza to, że w wyborze głowy państwa na forum Zgromadzenia może wziąć udział maksymalnie czterech kandydatów na urząd prezydenta, nie mniej jednak niż dwóch kandydatów (*vide* art. 86 ust. 3 i 5)⁴⁶.

2. Jeśli w pierwszej lub drugiej turze głosowania żaden z kandydatów na urząd prezydenta nie zdobędzie poparcia

⁴⁶ R. Rajczyk, dz. cyt., s. 75-76.

$\frac{2}{3}$ członków Zgromadzenia (czyli co najmniej 80 głosów „za”), ma miejsce trzecia tura. Uczestniczą w niej dwaj kandydaci, którzy otrzymali największą liczbę głosów w drugiej turze. Kandydat, który otrzyma poparcie większości wszystkich członków Zgromadzenia (a więc co najmniej 61 głosów), zostaje wybrany na urząd prezydenta państwa. Jeśli jednak również w trzeciej turze głosowania żaden z kandydatów nie zdobędzie wymaganej większości, Zgromadzenie ulega rozwiązaniu i w terminie 45 dni w Kosowie przeprowadza się kolejne wybory parlamentarne⁴⁷.

3. Przy wyborze nowego prezydenta Kosowa istotny pozostaje także wymóg kworum. W przypadku pierwszej i drugiej tury głosowania niezbędne kworum, pozwalające na przeprowadzenie głosowania, stanowi co najmniej 80 deputowanych. W trzeciej turze głosowania kworum tworzy przynajmniej 61 deputowanych, obecnych w sali plenarnej i uczestniczących w głosowaniu na forum Zgromadzenia⁴⁸.

4. Konstytucja Kosowa (art. 82 ust. 3) przewiduje, że Zgromadzenie ulega rozwiązaniu, jeśli w okresie 60 dni od rozpoczęcia sesji Zgromadzenia, mającej doprowadzić do wyboru głowy państwa, prezydent Republiki Kosowa nie zostanie wybrany przez deputowanych.

⁴⁷ K. Nowak, dz. cyt., s. 37.

⁴⁸ Wykładnia ta wynika z uwag zawartych w pkt 61-66 postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 4 kwietnia 2016 r. Zob. Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Resolution on Inadmissibility in Case No. Ko47/16, Applicants Aida Derguti, Bali Muharremaj, Enver Hoti and 25 other Deputies of the Assembly of the Republic of Kosovo Constitutional review of Decision No. 05-V-233, dated 26 February 2016, on the election of the President of the Republic of Kosovo*.

5.2. Analiza prawnoustrojowa⁴⁹

Wymogi formalnoprawne, podatne na rywalizację polityczną

1. W realiach kosowskiego parlamentaryzmu wskazane powyżej wymogi dotyczące kworum i minimalnej wielkości poparcia przez deputowanych, pozwalające na przeprowadzenie głosowania i wybór głowy państwa przez Zgromadzenie, pozostają faktycznie trudne do spełnienia. Przyjęte rozwiązania ustrojowe teoretycznie wymuszają jakąś formę demokratycznego, ogólnonarodowego (*vel* międzypartyjnego) porozumienia między większością parlamentarną i posłami opozycji, w praktyce jednak oznaczają one konieczność wypracowania niełatwego kompromisu między rządzącymi i opozycją w kwestii kandydata na urząd prezydenta. Specyfika kosowskiej sceny politycznej powoduje jednak, że wypracowanie takiego porozumienia jest *de facto* bardzo trudne do osiągnięcia⁵⁰.

2. Poważne wątpliwości budzą radykalne (i przesadne) następstwa prawne i polityczne niewybrania prezydenta przez Zgromadzenie w postaci konieczności przeprowadzenia przedterminowych wyborów parlamentarnych. Niepowodzenie w zakresie wyboru prezydenta przez Zgromadzenie nie podważa bowiem legitymacji posłów, stanowi jedynie formalną, negatywną ocenę kandydatów na urząd prezydenta Kosowa ze strony członków tegoż Zgromadzenia.

⁴⁹ Niniejszy punkt zawiera fragmenty komentarza: K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa: uwagi de lege lata i propozycje de lege ferenda*, „Komentarze Instytutu Nauk o Polityce i Administracji” 2021, nr 7, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0507/104952-komentarze-inopia-nr7-kpawlowski.pdf> [22.05.2022].

⁵⁰ B. Shala, *Verdikt e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*, Klan Kosova, <https://klankosova.tv/kolumne/verdikt-e-gjykatës-kushtetuese-dhe-politika-e-kosovës-iii/> [22.05.2022].

Przyjęte rozwiązanie oznacza również, że – *de facto* oczywisty i łatwy do przewidzenia – brak konsensusu w kwestii kandydata na urząd prezydenta między większością parlamentarną i opozycją może szybko doprowadzić do poważnego kryzysu politycznego i skrócenia kadencji Zgromadzenia.

3. Przyjęte rozwiązanie, w ramach którego rządząca większość posiada w praktyce największy wpływ na wybór głowy państwa, relatywizuje niezależność polityczną formalnie bezpartyjnego prezydenta Kosowa oraz osłabia jego pozycję ustrojową. Rozwiązanie to wzmacnia dodatkowo pozycję szefa rządu (który najczęściej jest również szefem rządzącej partii politycznej) w systemie politycznym i instytucjonalnym Republiki Kosowa.

Wykładnia *contra legem*?

1. Wymogi dotyczące kworum w Zgromadzeniu, potrzebne do przeprowadzenia głosowania i wyboru głowy państwa, pozostają dyskusyjne pod względem prawnym. Nie wynikają bowiem wprost z art. 86 konstytucji, ale z wykładni, zawartej w wyroku kosowskiego Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. Wyrok ten, jak stwierdza Blerim Shala, stał się „[...] stałym źródłem poważnych problemów politycznych w kraju, które mogą przybrać postać kryzysów parlamentarnych, wymuszających w sposób proceduralny organizację kolejnych przedterminowych wyborów parlamentarnych [...]”⁵¹. W orzeczeniu tym Trybunał przyjął osobiłą i kontrowersyjną interpretację przepisów konstytucji, zrównując

⁵¹ B. Shala, *Verdikt e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (II)*, Klan Kosova, <https://klankosova.tv/kolumne/verdikt-e-gjykatës-kushtetuese-dhe-politika-e-kosovës-ii/> [22.05.2022].

wymagane kworum z wielkością minimalnego poparcia politycznego, jakie zwyczajski kandydat na urząd prezydenta powinien uzyskać w Zgromadzeniu w pierwszej, drugiej lub trzeciej turze głosowania. Co więcej, interpretacja ta zakłada również, że brak kworum w pierwszej lub drugiej turze uniemożliwia przejście do trzeciej tury głosowania, w której wyboru prezydenta dokonuje się łatwiejszą do osiągnięcia zwykłą większością głosów⁵².

2. O dyskusyjności powyższej wykładni konstytucji świadczy ostra krytyka orzeczenia z 30 marca 2011 r., zawarta w zdaniu odrębnym Roberta Carolana i Almiro Rodriguesa, dwóch ówczesnych sędziów kosowskiego Trybunału Konstytucyjnego. Stwierdzili oni, że w odniesieniu do wymogu kworum w czasie sesji Zgromadzenia konstytucja Kosowa (art. 69) przywiduje jedynie zwykłą większość głosów i dotyczy to także wyboru prezydenta przez Zgromadzenie – w każdej z trzech tur głosowania. Opinia prawna zawarta w zdaniu odrębnym dwóch sędziów sprowadza się zatem do stwierdzenia, że do rozpoczęcia i kontynuacji głosowania nad wyborem prezydenta wystarcza obecność na posiedzeniu zwykłej większości deputowanych (czyli przynajmniej 61 posłów), a nie kwalifikowanej większości $\frac{2}{3}$ członków Zgromadzenia (tj. co najmniej 80 deputowanych), na co – w opinii sędziów Carolana i Rodriguesa

⁵² Tamże; Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Judgment in Case No. KO 29/11 Applicants Sabri Hamiti and other Deputies* Pristina, 30 March 2011 Ref. No.: AGJ 107/11 Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo, No. 04-V-04, concerning the election of the President of the Republic of Kosovo, dated 22 February 2011.

błędnie – w pkt 84-87 wskazuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r.⁵³

3. Wykładnia zapisów konstytucji zawarta w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z marca 2011 r. w odniesieniu do procedury wyboru prezydenta Kosowa przez Zgromadzenie powoduje, że większość parlamentarna staje się *de facto* zakładnikiem mniejszości, która może po prostu zbojkotować udział w posiedzeniu, uniemożliwiając w ten sposób rozpoczęcie głosowania, jego kontynuację oraz – obiektywnie łatwiejszy – wybór prezydenta Kosowa zwykłą większością głosów w trzeciej turze⁵⁴. Co więcej, nawet obecność posłów na sali obrad przy jednoczesnym bojkocie aktu głosowania uniemożliwia procedowanie. O realności takiego scenariusza świadczą dwie nieudane próby przeprowadzenia pierwszej tury głosowania nad wyborem prezydenta Kosowa w dniu 3 kwietnia 2021 r. Zakończyły się one niepowodzeniem, ponieważ głosy do urny wyborczej wrzuciło odpowiednio 78 i 79 deputowanych Zgromadzenia. W drugim – prawnie bezskutecznym – głosowaniu do stworzenia kworum zabrakło zatem dosłownie jednego głosu – nawet głosu nieważnego (sic!). Paradoks zaistniałej sytuacji polegał na tym, że kworum do rozpoczęcia głosowania faktycznie początkowo istniało, ponieważ na sali plenarnej zasiadało łącznie ponad 80 posłów. Jednocześnie jednak trzech obecnych na posiedzeniu posłów LDK, z uwagi na

⁵³ Republic of Kosovo, Constitutional Court, Case No. KO 29/11, Applicants Sabri Hamiti and other Deputies of the Assembly of Kosovo, Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo NO. 04-V-04 Concerning the election of the president of the Republic of Kosovo Dated 22 February 2011, 30 March 2011, Dissenting Opinion of Judges Robert Carolan and Almiro Rodrigues.

⁵⁴ B. Shala, *Verdiket e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*...

sprzeciw wobec kandydatury Vjosa Osmani, po prostu nie wzięło udziału w głosowaniu. Byli to: były premier Avdullah Hoti, były wicepremier Driton Selmanaj oraz były minister spraw wewnętrznych Agim Veliu⁵⁵.

4. Obowiązujące rozwiązania ustrojowe w połączeniu z kontrowersyjną wykładnią Trybunału Konstytucyjnego oznaczają zatem, że mniejszość 41 deputowanych posiada realną możliwość zablokowania wyboru głowy państwa przez Zgromadzenie. Sytuacja ta powoduje, że kwestia *stricto* proceduralna urasta do rangi poważnego problemu politycznego o możliwych, negatywnych reperkusjach dla stabilności państwa. W efekcie kluczowym problemem większości parlamentarnej, zmuszonej do przeprowadzenia wyboru prezydenta, pozostaje nie tylko znalezienie głosów poparcia dla danej kandydatury, ale także zagwarantowanie, że posłowie opozycji będą obecni na sali plenarnej Zgromadzenia w dniu głosowania. Sytuacja ta oznacza, że powodzenie wyboru nowego prezydenta *de facto* uzależnione jest od konstruktywnej postawy deputowanych partii opozycyjnych, zasiadających w Zgromadzeniu⁵⁶.

5. Wykładnia normy konstytucyjnej zawarta w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. bliska

⁵⁵ Avdullah Hoti, Agim Veliu dhe Driton Selmanaj nuk marrin fare pjesë në votim, Infosot, 03.04.2021, <https://infosot.com/avdullah-hoti-agim-veliu-dhe-driton-selmanaj-nuk-marrin-fare-pjesë-ne-votim/> [22.05.2022]; *First two attempts to elect Vjosa Osmani as president fail to reach quorum*, Prishtina Insight, 03.04.2022, <https://prishtinainsight.com/first-two-attempts-to-elect-vjosa-osmani-as-president-fail-to-reach-quorum/> [22.05.2022].

⁵⁶ Nieocenionym wsparciem w tym zakresie pozostają tradycyjne już zachęty i wezwania ze strony zachodnich dyplomatów urzędujących w Prisztinie, przekonujących polityków opozycji o potrzebie wypełnienia obowiązków poselskich, udziału w głosowaniu i uniknięcia scenariusza kolejnych wyborów parlamentarnych. Zob. Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Resolution on Inadmissibility in Case No. Ko47/16...*; B. Shala, *Verdiket e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (II)...*; Xh. Murtezaj, *Palmer: Opozita duhet të jetë besnike...*

jest wykładni *contra legem*, sprzecznej z literą i logiką demokratycznych rozwiązań, zawartych w konstytucji Kosowa. W rozstrzygnięciu Trybunału można także dopatrzyć się (re)interpretacji o charakterze faktycznej poprawki do konstytucji, o daleko idących konsekwencjach dla funkcjonowania systemu politycznego państwa⁵⁷.

Niejasna treść orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego oraz zwyczaj prawny

1. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. pozostaje *de facto* niejasne odnośnie do wielkości kworum w trzeciej turze głosowania nad wyborem prezydenta⁵⁸. W efekcie w kosowskich mediach pojawiają się opinie, że także w trzeciej turze konieczna jest w Zgromadzeniu obecność przynajmniej 80 deputowanych⁵⁹.

2. Praktyka wyboru prezydenta przez Zgromadzenie pokazuje również, że większość parlamentarna dąży do zapewnienia udziału w każdej z trzech tur głosowania przy-

⁵⁷ B. Shala, *Verdiket e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*...

⁵⁸ Po ogłoszeniu wyroku w marcu 2011 r. ówczesny premier Kosowa H. Thaçi w imieniu rządu zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z szeregiem pytań prawnych, wśród których znalazło się m.in. pytanie o wielkość kworum wymaganą w trzeciej turze głosowania. W odpowiedzi z 1 kwietnia 2011 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził jednak lakonicznie, że „[...] Trybunał odsyła do swoich ustaleń zawartych w orzeczeniu, dotyczących niniejszej kwestii”. Zob. Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Clarification of Judgment in Case No. KO 29/11 Sabri Hamiti and other Deputies, Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo, No. 04-V-04, concerning the election of the President of the Republic of Kosovo, dated 22 February 2011. Requested Clarifications of the Majority's Decision, dated 30 March 2011*.

⁵⁹ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 4 kwietnia 2016 r. w pkt 61-66 odnosi się jednak do powyższych niejasności prawnych, faktycznie odrzucając taką radykalną i rozszerzającą interpretację. Zob. Republic of Kosovo, Constitutional Court, *Resolution on Inadmissibility in Case No. Ko47/16...*; B. Shala, *Verdiket e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*...; LDK-ja do të marrë pjesë në votimin për presidentin, Radio Evropa e Lirë, 30.03.2021, <https://www.evropaelire.org/a/31178139.html> [23.05.2022].

najmniej 80 posłów⁶⁰. Prowadzi to do przypuszczenia, że w praktyce kosowskiego parlamentaryzmu doszło do asekuracyjnej wykładni treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. oraz powstania szkodliwego zwyczaju prawnego, dotyczącego wielkości kworum. Poważnie utrudnia to wybór prezydenta, a dodatkowo relatywizuje sens rozwiązania ustrojowego, zapisanego w art. 86 pkt 5 konstytucji, umożliwiającego wybór prezydenta w trzeciej turze zwykłą większością głosów (tj. przynajmniej 61 głosami „za”). W takiej rozszerzającej interpretacji wymóg dotyczący wielkości kworum w Zgromadzeniu nie tylko blokuje przeprowadzenie wszystkich tur głosowania, ale dodatkowo pozostaje trudniejszy do spełnienia niż minimalna wielkość poparcia w Zgromadzeniu potrzebna do wyboru prezydenta państwa w trzeciej turze (sic!). Doprawdy trudno uznać, że takie właśnie – *de facto* absurdalne – rozwiązanie, poważnie komplikujące cały proces wyboru głowy państwa oraz bezpośrednio narażające go na rozgrywki polityczne, mogące doprowadzić do poważnego kryzysu politycznego, stanowiło intencję prawodawcy, tj. autorów konstytucji Kosowa, przygotowujących ustawę zasadniczą przy wsparciu (i pod czujnym prawniczym okiem) przedstawicieli społeczności międzynarodowej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że litera i duch prawa kosowskiej ustawy zasadniczej bezsprzecznie odwołują się do demokratycznych rozwiązań ustrojowych,

⁶⁰ Od czasu ogłoszenia niepodległości Kosowa przez władze w Prisztinie w trzeciej turze głosowania w Zgromadzeniu wybrano dotychczas dwóch prezydentów, Hashima Thaçiego (2016) i Vjosę Osmani (2021). W przypadku głosowania nad kandydaturą Thaçiego w trzeciej turze uczestniczyło 81 członków Zgromadzenia, zaś w czasie wyboru Osmani – 82 deputowanych. Zob. *Hashim Thaci picked as Kosovo president despite protests in parliament*, DW, 26.02.2016, <https://www.dw.com/en/hashim-thaci-picked-as-kosovo-president-despite-protests-in-parliament/a-19078582> [22.05.2022].

charakterystycznych dla ugruntowanych zachodnich demokracji⁶¹.

Luki prawne *intra legem*

1. Głęboko upolityczniony oraz skomplikowany pod względem faktycznym i prawnym proces wyboru prezydenta przez Zgromadzenie komplikują dodatkowo nieprecyzyjne zapisy konstytucji i innych aktów prawnych, prowadzące do prawnych kontrowersji, odmiennej wykładni i (nad)interpretacji, wnioskowania *per analogiam*, a nawet swoistej aktywności i arbitralności w zakresie wykładni obowiązujących przepisów prawa przez Trybunał Konstytucyjny, Sąd Najwyższy, organy państwa i partie polityczne. Sytuacja ta obniża zaufanie obywateli do organów państwa i obowiązującego porządku prawnego⁶².

2. Nieprecyzyjne zapisy konstytucji skutkowały *inter alia* rozbieżnymi opiniami prawnymi oraz nielicznymi głosami kwestionującymi konstytucyjność decyzji Zgromadzenia z 22 marca 2021 r. o udzieleniu wotum zaufania nowemu rządowi Kosowa. Niektórzy prawnicy argumentowali zatem, że Zgromadzenie powinno najpierw wybrać prezydenta Kosowa, a nowo wybrany prezydent – a nie ówczesny przewodniczący Zgromadzenia Glauk Konjufca, jedynie pełniący obowiązki prezydenta – mógłby powierzyć mandat do tworzenia rządu liderowi Vetëvendosje Albinowi Kurtiemu.

⁶¹ B. Shala, *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (I)*, Klan Kosova, <https://klankosova.tv/kolumne/verdiktet-e-gjykates-kushtetuese-dhe-politika-e-kosoves-i/> [22.05.2022]; B. Shala, *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*...

⁶² R. Hoxha Zhuja, *Elections, legal remedies and judicial flip-flopping*, Espresso.Insight, 2021, nr 1, http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2021/02/RrH_Election-s-legal-remedies-and-judicial-flip-flopping_Final.pdf [31.03.2021]; B. Shala, *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (I)*...; S. Cvetković, dz. cyt.

Opinię taką wyrażał m.in. były przewodniczący Trybunału Konstytucyjnego Enver Hasani, który konsekwentnie twierdził, że ani Vjosa Osmani, ani Glauk Konjufca nie mogli powierzyć mandatu do tworzenia rządu kandydatowi na stanowisko premiera⁶³. Odmienne stanowisko prezentowała z kolei była sędzia tegoż Trybunału Gjyljeta Mushkolaj, która nie widziała formalnoprawnych przeszkód dla tego, aby wykonujący obowiązki głowy państwa nowy przewodniczący Zgromadzenia G. Konjufca powierzył A. Kuritemu misję tworzenia nowego rządu Kosowa⁶⁴.

3. Nieprecyzyjne zapisy konstytucji doprowadziły także do różnych opinii nt. tego, jak długo G. Konjufca może łączyć mandat przewodniczącego Zgromadzenia z jednoczesnym wykonywaniem obowiązków prezydenta państwa. Jeśli zatem były sędzia Trybunału Konstytucyjnego Kadri Kryeziu twierdził, że nowo wybrany przewodniczący Zgromadzenia może łączyć powyższe funkcje przez kolejne 6 miesięcy (czyli do 22 września 2021 r.), Enver Hasani wskazywał z kolei, że mandat ten wygasa w dniu 5 maja 2021 r., ponieważ zmiana na stanowisku przewodniczącego Zgromadzenia nie przerwa biegu terminu przewidzianego w art. 90 konstytucji⁶⁵.

⁶³ 22 marca 2021 r. G. Konjufca zastąpił na stanowisku przewodniczącego Zgromadzenia V. Osmani, która – jak było już wskazane – 5 listopada 2020 r. przejęła obowiązki prezydenta Kosowa po ustąpieniu prezydenta H. Thaçiego. Stosownie do art. 90 konstytucji nowy przewodniczący Zgromadzenia rozpoczął również wykonywanie obowiązków prezydenta państwa.

⁶⁴ *A mundet Osmani ta mandatojë Kurtin dhe kush duhet të zgjidhet i pari?*, Bota Sot, 20.02.2021, <https://www.botasot.info/aktuale-lajme/1515692/a-mundet-osmani-ta-mandatoje-kurtin-dhe-kush-duhet-te-zgjidhet-i-pari/> [23.05.2022]; *Glauk Konjufca të hënën bëhet u.d. president i Kosovës dhe do ta mandatojë Kurtin*, Lideri.mk, 17.03.2022, <https://lideri.mk/glauk-konjufca-te-henen-behet-u-d-president-i-kosoves/> [23.05.2022].

⁶⁵ S. Cvetković, dz. cyt.

4. Otwartym pytaniem pozostawało także, czy przewidziany w art. 86 konstytucji obowiązek wyboru nowego prezydenta Kosowa nie później niż 30 dni przed końcem kadencji urzędującego prezydenta stosuje się w drodze *analogiae legis* w odniesieniu do przewodniczącego Zgromadzenia, pełniącego tymczasowo obowiązki głowy państwa na mocy art. 90 konstytucji. Odpowiedź twierdząca oznaczała bowiem, że nowy prezydent Kosowa powinien zostać wybrany przez Zgromadzenie jeszcze szybciej, tj. do dnia 5 kwietnia 2021 r. Posłowie potwierdzili taką interpretację zapisów konstytucji w sposób dorozumiany (*per facta concludentia*), dokonując wyboru Vjosa Osmani na urząd prezydenta w dniu 4 kwietnia 2021 r.

5.3. Wnioski *de lege lata* i uwagi *de lege ferenda*

1. Funkcjonowanie państwowości Kosowa komplikują niektóre rozwiązania ustrojowe, zapisane w konstytucji Kosowa i innych aktach prawnych. Jakkolwiek regulacje te są z pewnością ambitne i demokratyczne, w realiach kosowskiego systemu politycznego pozostają jednak trudne do implementacji, bywają przesadnie skomplikowane, nieścisłe lub niespójne, są przywoływane lub ignorowane – a czasem także cynicznie wykorzystywane – w ramach bieżącej walki politycznej, skutkują również dezorganizacją prac rządu i Zgromadzenia Kosowa oraz powtarzającymi się kryzysami politycznymi. Prowadzi to do wniosku, że w niektórych przypadkach przyjęte regulacje prawne *de facto* przyczyniają się do pogłębienia problemów wewnętrznych Kosowa oraz stanowią realne wyzwanie dla stabilności kosowskiego systemu politycznego. Uwagi te dotyczą z pewnością wymogów formalnoprawnych, regulujących wybór prezydenta

państwa, który komplikuje dodatkowo kontrowersyjna wykładnia zawarta w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r.⁶⁶

2. Analiza rozwiązań ustrojowych dotyczących wyboru prezydenta Kosowa przez Zgromadzenie skłania do wniosku, że są one przesadnie wyśrubowane, skomplikowane i faktycznie trudne do implementacji w realiach kosowskiego parlamentaryzmu. Obowiązujące wymogi formalnoprawne oznaczają *inter alia*, że możliwość wyboru prezydenta paradoksalnie i dosłownie zależy od konstruktywnej postawy i obecności w Zgromadzeniu posłów opozycji. Oznaczają one również, że partie opozycyjne, kierując się własnymi kalkulacjami politycznymi, mogą skutecznie sabotować wybór prezydenta i doprowadzić w ten sposób do przedterminowych wyborów parlamentarnych⁶⁷.

3. Wykładnia art. 86 konstytucji zawarta w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. w istotnym stopniu utrudnia wybór prezydenta. Co więcej, w sytuacji tradycyjnie podzielonej kosowskiej sceny politycznej wskazany w orzeczeniu wymóg dotyczący wielkości kworum w Zgromadzeniu może faktycznie uniemożliwić przeprowadzenie głosowania i w konsekwencji doprowadzić do skrócenia kadencji Zgromadzenia⁶⁸.

4. W świetle powyższego zasadne wydaje się odejście od literalnej, maksymalistycznej i w konsekwencji blokującej wykładni treści art. 86 ust. 4 konstytucji, zawartej w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 marca 2011 r. Zmiana ta

⁶⁶ B. Shala, *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (I)*...

⁶⁷ K. Pawłowski, *Wybory prezydenta Kosowa: uwagi de lege lata*...

⁶⁸ Tamże.

nie wymagałaby nawet nowelizacji ustawy zasadniczej, ale wykładni art. 86 zgodnej ze zwykłym – a nie specjalnym – znaczeniem, jakie należy przypisywać wyrazom, z uwzględnieniem ogólnej logiki istniejących rozwiązań ustrojowych, ich celu oraz polityczno-prawnych konsekwencji. Alternatywą pozostaje wprowadzenie poprawki do konstytucji, która usprawniłaby proces wyboru prezydenta przez Zgromadzenie oraz przyczyniła się do stabilizacji systemu politycznego⁶⁹.

5. Wybór głowy państwa przez obywateli Kosowa w głosowaniu powszechnym wzmocniłby mandat społeczny i pozycję ustrojową prezydenta, uniezależniając go od partii politycznych. Jakkolwiek pośredni tryb przeprowadzania wyborów prezydenckich w Europie nie należy do rzadkości, wydaje się, że powszechne wybory prezydenckie bardziej odpowiadałby kulturze politycznej obywateli Kosowa⁷⁰.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże; B. Shala, *Verdiket e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*...

Wykaz źródeł

Akty prawne i orzeczenia sądowe

Constitution of the Republic of Kosovo, 9 April 2008 (with amendments I-XXVI)

Law No. 03/L-044 On Ministry for Foreign Affairs and Diplomatic Service of Republic of Kosovo

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Case No. KO 29/11, Applicants Sabri Hamiti and other Deputies of the Assembly of Kosovo, Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo No. 04-V-04 Concerning the election of the president of the Republic of Kosovo Dated 22 February 2011, 30 March 2011, Dissenting Opinion of Judges Robert Carolan and Almiro Rodrigues

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Clarification of Judgment in Case No. KO 29/11 Sabri Hamiti and other Deputies, Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo, No. 04-V-04, concerning the election of the President of the Republic of Kosovo, dated 22 February 2011. Requested Clarifications of the Majority's Decision, dated 30 March 2011

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Judgment Case No. KI 47/10 Naim Rrustemi and 31 other Deputies of the Assembly of the Republic of Kosovo Vs. His Excellency, Fatmir Sejdiu, President of the Republic of Kosovo

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Judgment in Case No. KO 29/11 Applicants Sabri Hamiti and other Deputies Pristina, 30 March 2011 Ref. No.: AGJ 107/11 Constitutional Review of the Decision of the Assembly of the Republic of Kosovo, No. 04-V-04, concerning the election of the President of the Republic of Kosovo, dated 22 February 2011

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Judgment Case No. KO 97/10 In the matter of the Referral submitted by Acting President of the Republic of Kosovo, Dr. Jakup Krasniqi, concerning the holding of the office of Acting President and at the same time the position of Secretary General of the Democratic Party of Kosovo

Republic of Kosovo, Constitutional Court, Resolution on Inadmissibility in Case No. KO47/16, Applicants Aida Derguti, Bali Muharremaj, Enver Hoti and 25 other Deputies of the Assembly of the Republic of Kosovo Constitutional review of Decision No. 05-V-233, dated 26 February 2016, on the election of the President of the Republic of Kosovo

Książki, artykuły, analizy

Duijzings G., *Religion and the Politics of Identity in Kosovo*, London 2000
Džihic V., Kramer H., *Kosovo After Independence. Is the EU's EULEX Mission Delivering on its Promises?*, Berlin 2009

Institute of Development Research Riinvest, *Public Opinion Poll. Executive Summary*, Prishtinë 2014

King I., Mason W., *Peace at Any Price. How the World Failed Kosovo*, Ithaca-London 2006

Luetmer S., *No One to Blame When Everyone Is at Fault*, „Kosovo 2.0” 2011/2012, nr 2

- Mameli S., *Kritički bilans iskustva UNMIK-a*, „Geopolitički Časopis” 2007, nr 1
- Marzouk L., *Corruption: A State of Mind*, „Kosovo 2.0” 2011/2012, nr 2
- Nowak K., *Konstytucja Republiki Kosowa*, Rzeszów 2010
- Pawłowski K., *Państwo Kosowa. Geneza, uwarunkowania, współczesność*, Lublin 2018
- Rajczyk R., *Ustrój konstytucyjny Republiki Kosowa*, Katowice 2016
- Warnica R., *Land of Disillusion*, „Kosovo 2.0” 2011, nr 1
- Shaipi K., Bajrami L., *Report on Political Parties Ideological Profilisation in Kosovo*, [w:] *Political Party Ideology nad Its Application in Practice – Overview of Regional Experiences. Case Study: Kosovo*, K. Shaipi (red.), Prishtina 2006
- Olluri P., *Kosovo Prime Minister Travels with Businessman's Car*, „Prishtina Insight”, July 6-19, 2012, nr 92
- Szemlér T., Calic M.J., Novák T., Reljić D., Schmidt P., *The EU Presence in a Post-Status Kosovo. Challenges and Opportunities*, Brussels 2007
- Tsekov G., *Sons of the Eagle: Clan Warfare, Organized Crime and the State Disintegration in the Western Balkans*, „Southeast European and Black Sea Studies” 2002, vol. 2, nr 3

Źródła internetowe

- A mundet Osmani ta mandatojë Kurtin dhe kush duhet të zgjidhet i pari?, Bota Sot, 20.02.2021, <https://www.botasot.info/aktuale-lajme/1515692/a-mundet-osmani-ta-mandatoje-kurtin-dhe-kush-duhet-te-zgjidhet-i-pari/>
- Avdullah Hoti, Agim Veliu dhe Driton Selmanaj nuk marrin fare pjesë në votim, Infosot, 03.04.2021, <https://infosot.com/avdullah-hoti-agim-veliu-dhe-driton-selmanaj-nuk-marrin-fare-pjese-ne-votim/>
- Cvetković S., *Kurti posle godinu dana ponovo premijer Kosova*, Radio Slobodna Evropa, 22.03.2021, <https://www.slobodnaevropa.com>

- org/a/kosovo-dobija-novu-skup%C5%A1tinsku-ve%C4%87inu/31162352.html
- Domachowska A., Powołanie nowego rządu w Kosowie, „Komentarze IEŚ” 2020, nr 201, <https://ies.lublin.pl/komentarze/powolanie-nowego-rzadu-w-kosowie/>
- Domachowska A., Pawłowski K., Kosowo: powstanie „drugiego” rządu premiera Albina Kurtiego, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 360, <https://ies.lublin.pl/komentarze/kosowo-powstanie-drugiego-rzadu-premiera-albina-kurtiego/>
- Domachowska A., Pawłowski K., Przedterminowe wybory parlamentarne w Kosowie (cz. II): przewidywane zwycięstwo Vetëvendosje i perspektywa rozwoju sytuacji politycznej, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 339, <https://ies.lublin.pl/komentarze/przedterminowe-wybory-parlamentarne-w-kosowie-cz-ii-przewidywane-zwyciestwo-vetevendosje-i-dalsza-perspektywa-rozwoju-sytuacji-politycznej/>
- Domachowska A., Pawłowski K., Vjosa Osmani prezydentem Kosowa, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 365, <https://ies.lublin.pl/komentarze/vjosa-osmani-prezydentem-kosowa/>
- First two attempts to elect Vjosa Osmani as president fail to reach quorum, Prishtina Insight, 03.04.2022, <https://prishtinainsight.com/first-two-attempts-to-elect-vjosa-osmani-as-president-fail-to-reach-quorum/>
- Glauk Konjufca të hënë nën bëhet u.d. president i Kosovës dhe do ta mandatojë Kurtin, Lideri.mk, 17.03.2022, <https://lideri.mk/glauk-konjufca-te-henen-behet-u-d-president-i-kosoves/>
- Haidar Diab H., Haradinaj i Thaçi – od nekadašnjih suboraca do političkih protivnika, Večernji list, 10.05.2019, <https://www.vecernji.hr/vijesti/haradinaj-i-thaci-od-nekadasnjih-suboraca-do-politickih-protivnika-1317847>

- Hashim Thaci picked as Kosovo president despite protests in parliament*, DW, 26.02.2016, <https://www.dw.com/en/hashim-thaci-picked-as-kosovo-president-despite-protests-in-parliament/a-19078582>
- Hoxha Zhuja R., *Elections, legal remedies and judicial flip-flopping*, Espresso.Insight, 2021, nr 1, http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2021/02/RrH_Elections-legal-remedies-and-judicial-flip-flopping_Final.pdf
- Isufi P., *LDK clears path to Assembly vote on Kosovo President*, Prishtina Insight, 30.03.2021, <https://prishtinainsight.com/ldk-clears-path-to-assembly-vote-on-kosovo-president/>
- Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, *KQZ-ja shpalli rezultatet përfundimtare të zgjedhjeve të 14 shkurtit*, 04.03.2021, <https://web1.kqz-ks.org/kqz-ja-shpalli-rezultatet-perfundimtare-te-zgjedhjeve-te-14-shkurtit/>
- Kosovo president resigns over breach of constitution*, BBC NEWS Europe, 27.09.2010, <https://www.bbc.com/news/world-europe-11420795>
- Kurti: Ose mbi 80 vota në kuti për Vjosa Osmanin, ose mbi 500 mijë për Vetëvendosjen*, KOHA, 03.04.2021, <https://www.koha.net/arberi/265175/kurti-ose-mbi-80-vota-ne-kuti-per-vjosa-osmanin-ose-mbi-500-mije-ne-kuti-per-vetevendosjen/>
- LDK-ja do të marrë pjesë në votimin për presidentin*, Radio Evropa e Lirë, 30.03.2021, <https://www.evropaelire.org/a/31178139.html>
- Pawłowski K., *Kosowo: prezydent Hashim Thaçi ustępuje ze stanowiska*, „Komentarze IEŚ” 2020, nr 283, <https://ies.lublin.pl/komentarze/kosowo-prezydent-hashim-thaci-ustepuje-ze-stanowiska/>
- Pawłowski K., *Vetëvendosje ponownie wygrywa wybory parlamentarne w Kosowie*, „Komentarze Instytutu Nauk o Polityce i Administracji” 2021, nr 6, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0318/084654-komentarze-inopia-nr-6-kpawlowski-1.pdf>
- Pawłowski K., *Wybory prezydenta Kosowa: uwagi de lege lata i propozycje de lege ferenda*, „Komentarze Instytutu Nauk o Polityce

- i Administracji” 2021, nr 7, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0507/104952-komentarze-inopia-nr7-kpawlowski.pdf>
- Pawłowski K., *Wybory prezydenta Kosowa: wyzwania i perspektywy*, „Komentarze IEŚ” 2021, nr 363, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-prezydenta-kosowa-wyzwania-i-perspektywy/>
- Marzouk L., *State Department Cleans Dell’s Wiki Log of Controversial Material*, *Balkan Insight*, 25.04.2011, <https://balkaninsight.com/2011/04/25/state-department-cleans-dell-s-wiki-log-of-controversial-material/>
- Murtezaj Xh., *Palmer: Opozita duhet të jetë besnike e të qëndrojë në sallë kur votohet presidenti*, *KALLXO*, 11.03.2021, <https://kallxo.com/lajm/palmer-opozita-duhet-te-jete-besnike-e-te-qendroje-ne-salle-kur-votohet-presidenti/>
- Shala B., *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (I)*, *Klan Kosova*, <https://klankosova.tv/kolumne/verdiktet-e-gjykates-kushtetuese-dhe-politika-e-kosoves-i/>
- Shala B., *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (II)*, *Klan Kosova*, <https://klankosova.tv/kolumne/verdiktet-e-gjykates-kushtetuese-dhe-politika-e-kosoves-ii/>
- Shala B., *Verdiktet e Gjykatës Kushtetuese dhe politika e Kosovës (III)*, *Klan Kosova*, <https://klankosova.tv/kolumne/verdiktet-e-gjykates-kushtetuese-dhe-politika-e-kosoves-iii/>
- Sokoli T., Butcher J., *Elections 2021: Week 4 – What did I miss?*, „Kosovo 2.0”, 12.02.2021, <https://kosovotwopointzero.com/en/elections-2021-week-4-what-did-i-miss/>
- The Acting President of the Republic of Kosovo Dr. Jakup Krasniqi Receives the New Head of EULEX, Mr. Xavier Bout de Marnhac*, <http://www.president-ksgov.net/?page=2,6,1396>
- UNMIK, Media Observer, <https://media.unmikonline.org>:
- *Déjà vu (Kosova Sot)*, UNMIK, Media Monitoring, *Headlines*, 19 September 2014

- *Irresponsible politicians* (Kosova Sot), UNMIK, Media Monitoring, Headlines, 9 October 2014
- *Knowing yourself through Ambassador's statement* (gazetabolic), UNMIK, Media Monitoring, Headlines, 26 November 2014
- *Make your move, President!* (Kosova Sot), UNMIK, Media Monitoring, Headlines, 27 August 2014
- *The international community does not see a solution that would save face of all Kosovo politicians* (Koha Ditore), UNMIK, Media Monitoring, Headlines, 22 September 2014
- *What now?! (Gazeta Blic)*, UNMIK, Media Monitoring, Headlines, 7 October 2014

Vidishiqi A., *Kosovo's New President: A Political Novice With Broad Support*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 08.04.2011, https://www.rferl.org/a/kosovo_new_president_political_novice_with_broad_support/3551387.html

IES

3/2022

POLICY
PAPERS

IES
POLICY
PAPERS

Przedmiotem niniejszej pracy jest analiza pozycji ustrojowej prezydenta Republiki Kosowa. W pierwszej części publikacji przedstawiono proces polityczny związany z wyborem Vjosa Osmani na urząd prezydenta Kosowa w kwietniu 2021 r. Następnie omówione zostały zasady ustrojowe Republiki Kosowa, ogólna charakterystyka kosowskiego systemu politycznego, miejsce prezydenta w systemie politycznym Kosowa oraz zasady wyboru głowy państwa przez Zgromadzenie.

Niniejsza publikacja koncentruje się na zagadnieniu wyboru głowy państwa i analizuje logikę potencjalnej niestabilności systemu politycznego, która *nolens volens* towarzyszy elekcji prezydenta przez jednoizbowy organ parlamentarny. Praktyka kilkunastu lat kosowskiej niepodległości pokazuje bowiem, że istniejące rozwiązania ustrojowe dotyczące wyboru głowy państwa w niezamierzony sposób nabierają charakteru dysfunkcjonalnego – pozostają podatne na rywalizację między partiami politycznymi, prowadzą do powtarzających się kryzysów instytucjonalnych i mogą szybko doprowadzić do poważnego przesilenia politycznego w postaci przedterminowych wyborów parlamentarnych.

ISBN 978-83-66413-75-7

9 788366 413757

www.ies.lublin.pl